

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra bohemistiky

Jana Zavadilová

ANTONÍN JOSEF DRESER: DUB ZA KRÁLE STROMŮV VYVOLENÝ... (1732).

Edice a komentář

Antonín Josef Dreser: The Oak Chosen as the King of the Trees... (1732).

Edition and commentary

Bakalářská diplomová práce

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci 20. 4. 2023

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janě Kolářové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky, lidský přístup a neutuchající ochotu. Mé srdečné díky patří celé mé rodině, bez jejíž podpory by tato práce nevznikla.

Obsah

Úvod	5
Dub za krále stromův vyvolený	8
Ediční poznámka	29
Seznam emendací	35
Seznam zkratk	36
Komentáře a vysvětlivky	37
1. Poutní tradice	39
2. Mariánský kult v období baroka	42
3. Poutní kostel Očišřování Panny Marie v Dubu nad Moravou	44
4. Barokní homiletika	47
5. Struktura kázání	50
6. Antonín Josef Dreser	53
7. Literární tvorba Antonína Josefa Dresera	54
Závěr	56
Anotace	57
Seznam literatury	60

Úvod

Barokní homiletika v předešlých stoletích bývala na periferii literárního bádání, a to z nejrůznějších důvodů. Největším a nejdéle trvajícím omezením badatelského zájmu o baroko bylo bezpochyby období mezi léty 1948–1989. Důvody jsou všeobecně známé a není třeba je na tomto místě opakovat; po změně politické situace v Čechách se zájem o baroko všeobecně zintenzivnil a o homiletice to platí dvojnásob, neboť byla ze všech barokních žánrů patrně tím nejvíce badatelsky opomíjeným. Vzniklo velké množství edic, které zpřístupnily kazatelskou produkci dnešním odborným i laickým zájemcům o jednu z „tváří baroka“, abychom použili Kalistův termín. Vystává tak nakonec otázka jiná: zajímá dnes ještě čtenáře svébytná barokní poetika? Je schopen ji číst s porozuměním? Barokní kazatelské texty jsou pevně svázány nejen s dobou svého vzniku, ale také s dobovou spiritualitou. Nabízí však mnohem víc než apel na svědomí člověka nebo přeříkávání Písma. Neměli bychom zapomínat, že kázání mělo v období baroka svou nezastupitelnou roli v každodenním životě jedince, církev jej doprovázela doslova na každém kroku. Kázání nám tak poskytuje jedinečnou možnost překonat proud času a nahlédnout do myšlení člověka tehdejší doby, spatřit aspoň útržek toho, čím vším se mohli lidé zabývat.

Cílem diplomové práce je zpřístupnit kázání Antonína Josefa Dresera *Dub za krále stromův vyvolený*, jež bylo předneseno v Dubu nad Moravou roku 1730 při příležitosti prohlášení obrazu Panny Marie dubské za milostný. Kázání vyšlo tiskem v Olomouci roku 1732 a je jedním z pěti Dreserových kázání, jež se zachovalo do dnešních dní. V roce 1944 se dočkalo moderní edice smuteční kázání *Bolestná žalost a žalostná bolest*, za niž vděčíme knězi a historikovi Františku Šigutovi.

Zpřístupnění kázání z Dubu nad Moravou poskytuje také náhled na vznik a rozvoj místního poutnictví. Místo se stalo cílem poutníků až poté, co se roznesla zpráva o zázracích, jež se udály v blízkosti obrazu Panny Marie visícího na lípě v Nenakonicích. Spolu s tím, jak rostly zvěsti o mnohých uzdraveních, rostly také davy věřících, což vedlo nejprve k přenesení obrazu do dubského kostela, později pak k nutnosti přezkoumat místní události odbornou komisí sestavenou samotným biskupem. Jakmile došlo k ověření pravdivosti zázraků, jež měla mít na svědomí Panna Marie, svolil biskup k označení obrazu za milostný a poručil k jeho přenesení na hlavní dubský oltář.

Od té doby má chrám v Dubu nad Moravou svou nezpochybnitelnou pozici na seznamu mariánských poutních míst na Moravě.

V první části práce představujeme edičně upravené kázání *Dub za krále stromův vyvolený*. Jelikož se rukopis textu nedochoval, pracujeme při přepisu s fotokopii dochovaného tisku uloženého v archivu Vědecké knihovny v Olomouci. Text přepisujeme do novočeského pravopisného systému s cílem co nejděleji zachovat jak specifika barokní češtiny celkově, tak kazatelův idiolekt. Do jazyka z těchto důvodů zasahujeme v těch případech, kdy by bylo kontraproduktivní a čtenářsky nepřívětivé daný jev ponechat.

Po přepisu kázání následuje ediční poznámka, v níž zmiňujeme všechny naše zásahy do textu. Při přípravě edičního komentáře vycházíme z odborných studií věnovaných barokním textům a barokní homiletice, současně při zkoumání jednotlivých jevů nahlížíme do edic dobově blízkých textů. Pro lepší orientaci v dobových realitách přikládáme k edici také komentáře a vysvětlivky, v nichž čtenář nalezne potřebné doplňující informace.

Velkou část této práce tvoří doprovodný komentář, v němž se věnujeme všeobecným informacím. Přiblížením společensko-historického kontextu zasazujeme text do širších kulturně-historických souvislostí. Čtenáře seznamujeme s osobností Antonína Josefa Dresera i s dochovaným zlomkem jeho díla. Dále se věnujeme historii poutního místa a historii poutnictví jako barokního fenoménu. Pro úplnost zmiňujeme také barokní homiletiku jako celek, od čehož postupně směřujeme k rozboru samotného kázání.

D u b

Za Krále Stromůw wywoleny/

Aneb

R A Z A N Ě

W Dubě

Při Slavným Přenášeni Zázračného Obrazu
Nesvětěgšy Rodičky B D Z A

W N R W E

Banny Dubsteg

Dělaný/

Do

Antonjna Jozeffa Dresera

Abogich Prám Doktora/

Beho Eminency Mendústogněgšyho a Mysoc
Swtěného Swatě Křjmské Ckřtwe Kardynála z Schrattens
bachu / Biskupa Hololomauckého it. it. Duchownj Kaddj / při Slavným
Biskupšyjm Aučadu Přisedicšyho / na ten čas Děkana
Králicšyho.

Dne 22. Měsýce Křjgna Roku 1730.

S Dovoleni Duchownj Wicnosti.

Wytisćeno w Holomaucy/ za Franciřka Antonjna Birnle Saktora / 1732.

Obr. 1 Úvodní strana kázání

**Dub
za krále stromův vyvolený
aneb
kázání
v Dubě
při slavném přenášení zázračného obrazu
Nejsvětější rodičky Boží
Marie
Panny Dubskej
dělaný,
od
Antonína Josefa Dresera,
obojích práv doktora,
Jeho Eminenci nejdůstojnějšího a vysoce osvíceného,
Svaté římské církve kardinála z Schratten-
bachu, biskupa holomouckého etc. etc. duchovní rady, při slavném
biskupským ouřadu přisedícího, na ten čas děkana
králíckýho.
Dne 22. měsíce října roku 1730
s dovolení duchovní vrchnosti.**

Vytištěno v Holomouci, za Františka Antonína Hirnle faktora, 1732.

**Vysoce důstojnému a vysoce urozenému
pánu pánu
Františkovi
Ferdinandovi
Svaté římské říše hraběti Oedt
z Götzendorfu a Helffenbergu etc. etc.,
za času vyskytnutí téhož
zázračného obrazu
hlavního holomouckého kostela
proboštu
a
tehďáž místo Nenákonice držícímu pánu,
nyní pak téhož hlavního kostela holomouckého
děkanu
a také
Jeho Eminenci tit: pána, pána kardi-
nála z Schrattenbachu, biskupa holomouckého
generali vicario
et officiali¹ etc.
dedicírovaný.**

¹ Překl. *Generálnímu vikáři a oficiálu (soudnímu vikáři)*

[A2 #1] *Venite et sub umbra mea requiescite.*

Podťte a pod stínem mým odpočíte.

Judicum² 9. v. 15.

Divný jakejsi sjem a přitom sjemně volení aneb vyvolování nacházím v Písmě svatým, a to síce v knize *Judicum: cap. 9. v. 8. Jerunt ligna, ut ungerent super se regem.*

Že totižto jedenkrátě šlo dříví aneb stromové, aby pomazali nad sebou krále. I stalo se, že hned při tom prvním volení všechny jakříkajíc *vota*, všechny hlasy padly na olivový strom, takže všechno stromové jedním hlasem volalo: *Impera nobis*³. Ty, ty olivo, ty nad námi králůj, ty nad námi panůj, ty bud' naším králem, ty bud' nad námi pánem.

Ale hle! Kdo by to řekl, kdo by se toho nadál! Tato oliva nechce královské koruny přijat, nýbrž počne se vymlouvat, řka: *Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua et dii utuntur et homines et venire, ut inter ligna promovear? Ibidem*⁴: v. 9. !! co se domníváte, kterak bych já tu hodnost královskou na sebe přijala. !! zdaliž se domníváte, že tuk můj, kteréhožto bohové i lidí požívají, mohu opustiti a jíti, abych povýšená byla nad dříví? Nikoliv; vyvolte sobě za krále koho chcete, já vám o tu královskou hodnost nestojím.

Ubozí stromové na to tak nenadálý odepření což měli dělat? Sešli se podruhé a svou zdvořilou žádost složili na fíkový strom a jej za krále míti chtěli, odkudž jednostejně volali: *Veni et super nos regnum accipe. Ibidem: v. 10.* Pod' ty a králůj nad námi.

Ale hle, ten podobně se vymlouvá a pravi: *Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, et ire ut inter caetera ligna promovear?* Copak se domníváte, že já sladkost mou a líbezně ovotce mohu opustiti a jíti, abych nad jiné dříví byl vyvýšen? Nikoliv; vyvolte sobě někoho jiného.

A tak ubozí stromové byli přinuceni potřetí se sjíti a svý volení držeti. Odkudž, když k tomu přišlo, tehdy všechny svý *vota* na vinný keř obrátili a opět

² Kniha Soudců, sedmá kniha Starého zákona

³ Překl. *Panuť nám!*

⁴ Překl. *tamtěť*

jedním jakříkajíc hlasem volali: *Veni, et impera nobis. Ibidem: v. 12.* Aspoň ty pod' a králůj nad námi.

A hle! Zas se jim tak stalo, jak při druhých volení; ten rovně se vylouvá a pravi: *Numquid possum deserere vinum meum, quod laetificat Deum et homines, et inter ligna caetera promoveri? v. 13.* I kterak mohu opustiti víno mé, kteréžto obveseluje [2] Boha i lidí, a nad jiné dříví vyvýšen býti? Ne, ne, to jest všechno darmo, musíte někoho jinšího hledat, mne za krále nenajdete.

Šli sou tehdy dál a přišli k bodlačí aneb k planému kři a pravili: *Veni et impera super nos.*

Poněvadž žádný z hlavnějších stromův nechce královského *sceptrum* aneb trestu přijat, aspoň ty jej přijmi, pod' a králůj nad námi.

A hle, ten špatný, ten mízerný, ten ničemný, ze samýho trní, bodlačí, proutí, pcháčí, kopřiv, trávy a charabely⁵ spletený keř tu královskou hodnost přijímá a na jejích žádost odpovídá: *si vere me regem vobis constituitis, venite et sub umbra mea requiescite.*

Jestliže v pravdě beřete mne sobě za krále, pod'ťe a pod mým stínem odpočiňte.

Si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno et devoret cedros Libani.

Pak-li mne za krále nechcete, nechť vyskoči oheň z bodlačí a sežere cedry libanské.

A tak se stalo, že všechno dříví ten nejšpatnější keř sobě za krále vyvolilo.

Ale amici amatissimi,⁶ toto všechno stalo se jenom v podobenství, skrz kterýžto *Joatham* Sichemským proukázati chtěl, jak nemoudře učinili, když *Abimelecha*, onýho ukrutnýho tyrana, který sedmdesáte bratrův na jednom kameni zamordoval, za krále vyvolili; kdežto mnoho jiných moudrých, rozšafných, dobrotivých a milosrdných té královské hodnosti hodných měli.

Nebo olivový, fíkový strom a vinný keř, který se mezi dobrými a užitečnými stromy počítají, vyznamenávají⁷ dobrý, moudrý, rozšafný a hodný lidí, kteří, ačkoliv hodnost a důstojnost všelijakého řízení a ouřadův by zasloužili, však nicméně pro

⁵ Charabela – starý strom

⁶ Překl. *Nejmilejší přátelé* – oslovení posluchačů

⁷ Znamenají, značí

poníženost, aby Bohu lépe sloužili a spasení duše své vyhledávat mohli, takovým hodnostem odpírají. Keř pak, který jenom ze samých proutkův, hloží, trní a bodlačí spleten jest, daremný, ničemný, zlý a tyranský lidí vyznamenává, kteří, ačkoliv žádných ouřadův hodni nejsou, však nicméně předce se do nich derou. A potom, když se k nim dostanou, nic jiného leč píchat, trápit a sužovat poddaný neumí.

A ačkoliv mnohdykrát na oko se dělají, jako by je svou ochranou a *protekcí* jako nějakým stínem zastávali a zastírali, však nicméně vskutku málo aneb dokonce nic neproukazují.

Ale pravím, toto všechno bylo za onoho času v podobenství předneseno.

Než kdybyste nyní stromové v pravdě se sjíti a krále nad vámi voliti chtěli, medle⁸ na který strom byste tu královskou hodnost složili? Snad na jedli? Nebo ta skrz to, že své větve, ratolesti a lístečky k vrchu vpřímo vztahuje a nad jiné stromy se povýšuje, moudré a rozšafné lidí vyznamenává, *Picinelli in Mundo Symbolico*⁹, kteří takové hodnosti hodni jsou? Ale ne.

Snad cedrový strom, kterýžto květem okrášlen, ovotcem okřtaltěn¹⁰, ostrovtípný, vymluvný a vejřečný *oratory* aneb řečníky vyznamenává: *Idem*¹¹ ale ne.

Snad jeseň, o kterýmžto píše *Plinius: liber*¹² 16. c. 13.,¹³ že jeho stín svou přirozenou vlastností hadům na odpor stojí a je rychle zahání.

Ale ani toho ne.

Snad kaštanový, snad mandlový, snad bobkový strom? Ale ne, ne, ne.

Poněvadž tehdy¹⁴ na vás stojící, do zemi vkořeněný stromové se toho dovědět nemohu, tehdy k vám, po zemi chodící stromové, o kterých onen od Krista uzdravený, když prohledl, pravil: *Video homines velut arbores ambulantes. Marcus 8. v. 24.* Vidím lidí chodící jako stromy; k vám pravím, amici amatissimi, se obrácím a táži se vás: Kdybyste vy mezi stromy krále voliti měli, medle jaký strom byste vyvolili?

⁸ Tedy, tak

⁹ Překl. [Fillip] *Picinelli v díle Symbolický svět*

¹⁰ Křtalt – z něm. Gestalt; podoba, vzhled

¹¹ Překl. *taky, stejně*

¹² Překl. *kniha*

¹³ Dílo Plinia staršího, *Naturalis Historia*, čítá dohromady 37 svazků

¹⁴ Archaická podoba slova *tedy*

Ale již vidím, že se ani na vás to zdověděti nemohu, nýbrž merkuji, že na mne jako *in arbitrum compromittitis*¹⁵ na roznávatele aneb té pochybné věci prostředníka to skládáte a svolujete, abych já dnes o tom mé mínění proukázal.

Jestliže tehdy na mne se spoliháte a mně tak mnoho svěříte, tehdy já vám ovšem dlé mé sprostnosti mý zdání vyjádřím.

Však nicméně, jestli by se vám moje volení nelíbilo, vám vůli k jinšímu volení zanechám.

Prosím tehdy za malý strpení, a já se v to volení z vašeho dovolení vložím ve jménu Páně.

O lípě píše *Picinelli in Mundo Symbolico*, že síce větve a ratolesti daleko, vysoko | [B #3] a široko rozkládá, vděčný stín působí, před déšťem zachovává a vonný květ od sebe vydává, však ale žádného obzvláštního ovotce nenese, nýbrž všechnu tu vlhkost a živnost, kterou ze země táhne, v samých větvích a ratolestech, v samým lístu a květu strávuje, a proto tomu lípovému stromu přidává tento podobiznej nápis: *Pulchra, sed sterilis*.

Lípa jest síce strom pěkný,
ale málo užitečný,
nebo žádný ovotce,
nenese v celým roce.

Ale pryč, pryč s tímto míněním. Nacházím já zajisté lípový strom, který netoliko větve a ratolesti své daleko, široko, vysoko a hluboko rozkládá, netoliko vděčný stín působí a před déšťem zachovává, netoliko krásné listí a vonný květ, ale taký vzáctné ovotce ze sebe vydal, takže já mu v pravdě přidati můžu tento nápis:

Pulchra et fertilis.

Lípa jest strom velmi pěkný,
hustý, vonný, užitečný.

Ale medle, kdepak taková užitečná lípa, která tak vzáctné ovotce vydala, se nachází? Ach, není potřeba daleko jít, amici amatissimi, snad málo přes tisíc krokův potřebujeme. Jenom, jenom k Nenákonickéj tvrzi se podívejme, a tam takový lípový strom najdeme, který netoliko dlé své přirozenosti větve a ratolesti, listí a kvítky, ale

¹⁵ Překl. *na arbitra, rozhodčího*

taký nadpřirozeně vzáctné ovotce ze sebe vydal, a to síce za času toho, když vysoce důstojný a vysoce urozený (titul) pán pán František Ferdinand, Svaté římské říše hrabě Oedt z Götzendorfu a Helffenberku etc. tehdáž jakožto hlavního kostela holomouckého probošt místo Nenákonice držel.

Než co se domnívají amici amatissimi, co jest to za ovotce? Ach, není zapotřebí tak mnoho na to se doptávat, nebo vidím já, že všichni v srdci svém na to ovotce (jak říkajíc) prstem ukazujete.

To jest to ovotce, obraz totižto Nejsvětější rodičky Boží Marie Panny, který v tomto chrámu Páně s velikou horlivostí se ctí; to jest to ovotce, kterého sladkost a líbost abyste okusíli, sem jste s takovou dychtivostí dnes přišli; to jest to ovotce, kteréhožto vzáctnost daleko a široko v krátkém času se roznesla; to jest to ovotce, které na tejš předjménovanéj lípě roku tisícího sedmistýho dvadcátýho sedmýho vzrostlo.

Ale zdá mi se, že všichni žádostivý jste obšírnějš věděti, kterakpak ten strom a toho stromu to ovotce se vyskýtlo a k takovej vážnosti přišlo? To vám v krátce povím:

Jistýho vojáka syn, jménem Jiřík Mašík v Brně vychovaný a v Kunovicích u Hradiště tehdáž přebývající, svou sprostou rukou tento špatný papírový obrázek vyrýl aneb vyobrazil a vytiskl, který od něho nějaký Matouš Opálka, obyvatel nenákonickéj (již v Pánu odpočívající) koupil a v svej světnici jistý čas měl a svou pobožnost k němu míval.

Napotom pak pro větší čest a zvelebení Nejsvětější rodičky Boží tenž obrázek na tu předjménovanou lípu před Nenákonickou tvrzi stojící zavěsíl.

A ačkoliv napotom v nějakým času buďto větrem aneb jakoukoliv příhodou aneb způsobem tenž obrázek se stratil, však nicméně zas skrz dívky tehdáž v nenákonickým dvoře sloužící, při hledání trávy na trní visící byl nalezen a do předjménovaného dvoru přinesen.

Do kteréhožto když jedenkrátě vejš jménovaný neboštík Matouš Opálka přišel a tam svůj obrázek spatřil, žádal šafáře, aby mu jeho klenot navrátil. Jakž taký to, co žádal, obdržel, vzal svůj obrázek, naň špatný dřevěnný rámeček udělal a zas na to místo na té lípě zavěsíl.

Ejhle, stalo se, že napotom v krátkém času každý (jak říkajíc) kdo mimo té lípy šel, na kolena padal, ruce a oči k nebi zdvíhal a ten obrázek s uctivostí pozdravoval.

Tak daleko, až k takovej pověsti a vážnosti přišel, že i mnozí nedůživí, churaví a nemocní k tomu obrázku schválně přišli, [#4] o předešlé zdraví prosíli, a [jej] obdrželi, jakž toho krom jiných ještě živý svědek jest, dvojíctihodný a vysoce učený pán František Formánek, tehdáž farář, nyní pak děkan dubský, který když viděl, že *cuneus venit per viam, quae respicit quercum; Judicum: 9. v. 27¹⁶*, houf za houfem se váli cestou, která ukazuje k Dubu, a k té lípě přichází, ten obrázek horlivě ctí, takže tam ustavičně vězi a ani se ho spustiti nechcou, oznámil to slavnému biskupskému ouřadu, a co by s tou věcí dál činiti měl, radu žádal.

A dostal poručení, aby zatím ten obraz do dubského kostela přenesl, a na to místo, kde až posavád byl, zavěsíl.

A hle! Od toho okamžení vždycky dál a dál, větší a větší pobožnost, větší a větší příběh a množství lidu se rozmáhalo, svou pobožnost k tomu obrázku vylivalo, a s velkým potěšením odcházelo, takže někdy v neděli a sprostý svátek osům set i víc, ve svátek pak Panny Marie aneb při větší slavnosti tři čtyřý tisíce i víc k svaté spovědi a k přijímání velebné svátosti šlo, takže od dvacátého pátého měsíce července roku 1728, až do čtvrtého března roku 1729, totižto za nějakých sedům měsícův, jeden tisíc šedesáte devět mší se sloužilo a osůmdesáte jeden tisíc komunikantův¹⁷ bylo.

A mnozí, kteří k tomu obrazu se utíkali, mnohých milosti, kterých hledali, nabyli, anobř že by se s němi i zázraky staly, se honosíli. A proto taký na znamení poděkování ty dary a oběti, které na stěně okolo toho obrazu vidíte, zanechali; takže kolik koliv *anathemata* aneb těch obětí vidíte, o toli milostech zde nabytých živý svědky máte.

Odkudž když ta věc znovu do uší slavného biskupského ouřadu přišla, a že takové a takové milosti skrz přímlovu Nejsvětější rodičky Boží na tomto obrázku vyobrazené se obdržují, a za zázraky se drzejí, tehdy aby v té věci snad nějaký podvod se nevyskýtl, další *informaci* se žádala, a aby ty milosti písebně¹⁸ se poslaly, poručeno bylo.

A když to se stalo, tehdy ty milosti tak písebně od předjménovaného biskupského ouřadu k jeho knížetčí kardinálské vyvýšenosti vysoce důstojnému

¹⁶ Ve skutečnosti se jedná o verš 37 v Knize Soudců

¹⁷ Příjemců svátosti oltářní

¹⁸ Zaniklý tvar

a vysoce osvícenému knížeti pánu pánu kardinálovi a biskupu našemu roku 1728 dne 30. srpna se poslaly a zdali by opravdové milosti byly a za zázraky držané býti měly, skrz náležitou *inquizici* podle pořátku a předepsání práv držanou býti mající se to vyhledávati má, dovolení se žádalo, i taký obdrženo bylo, a taž *inquizici* roku 1729 dne 4. měsíce března se držeti počala.

A hle! Když při té *inquizici* tí, kteří přítomní byli a milosti nabyti se honosíli, tázaní byli, který by to byl obraz, skrz který takových milosti nabyti se honosíli, tehdy s velkou radosti, s velkým plesáním (tak že pro vnitřní potěšení se jim oči v slzy rozpouštěly) prstem naň ukazovali, řkouce: Ach, toto jest ten obraz, toto jest ta Matička Boží, toto jest ta Panenka Maria, která mně v mé nouzi pomohla, toto jest ta Panna Maria, která mne uzdravila.

Jakž já jakožto při té *inquizici* spoluinquizitor, a té *inquizici notarius* netoliko jsem svýma očima viděl, ale i taký skusíl, že i ve mně nehodným taž Matička Boží srdce k plesání tak pohnula, že pro vnitřní radost a zevnitřní¹⁹ slzy ani jsem dál promluvíti nemohl.

Když pak ta *inquizici* se skončila, tehdy se opravdově zastíhlo, že skrz outočiště k tomu obrazu, skrz přímluvu Nejsvětější rodičky Boží mnozí takových milostí nabyli, že nebezpečnou oteklost tváře, ruce, noh a celého těla, zardělost a zapálení krku, vyhazování krve, zimnice každodenní, třetodenní i čtvrtodenní přes půldruhého léta, anobř i palčivý, třinácte dni trvajíc, pozbyli; vřed aneb božec, padoucí nemoc, zmámení, ouzkosti, tok krvi přes čtrnácte dni trvajíc zastavili; rány takové, že i střeva vycházely, šťastně shojili; očí bolení, tak že i s bělmem zacházely, a jiným přes devět lét trvaly, stratili; bolest zubův, shnilotu masa, nosu, pyskův, tak že i rak se chytal; bolení křížův, námoženost, šlaka poražení, rukou a hlavy ustavičné třesení, písek a kámen nad holubí vejce věcí, koliku aneb vnitřní zření pozbyli; z nebezpečství při porodu, z nebezpečství ve vodě, z nebezpečství na zemi vyvázli; špice do oka vpichnutí, tak že až krev z něho vysko [B2 #5] čila, jehle do nohy zabodení, tak že ji púl v noze zalomený zůstalo a žádným způsobem se dobyti nemohlo, až sama od sebe vypadla; jiní zas již jakříkajíc umírající, všemi svátostmi zaopatření a od lékařův opuštění zas svého zdraví nabyli, a mnozí jiné mnohé milosti obdrželi, takže pro

¹⁹ Vnější

množství jích v krátkce opsati možné není. Nýbrž zatím aspoň na znamení některých těch milostí tolik v tomto chrámu Páně dubským obětí sem a tam na oltáři a na stěnách vidíte, toli²⁰ svědkami spokojení budete, až dá-li mně Bůh další život, o tom všem obšírnějíc zdověděti se moci budete.

Když tehdy ta věc po náležitým vyšetření zas k předjménovanéj vyvýšenosti pánu pánu a biskupu našemu s náležitou *relaci* se poslala a oznámeno bylo, že mnohé z těch milostí běh přirozenosti převyšujou, za divotvorný a jak říkajíc za zázračný držané býti mohou, tehdy tenž nejosvícenější biskup *sub dato Cremsirii* ²¹ 19. novembris anno 1729 od sebe *decret* vydal, a to síce na podobný způsob: že vidouce a bedlivě rozvažujícíe všechno to, co se v příčině toho obrazu dubského při držané *inquizici* dílo a obzvláštěně rozpakujícíe ten předivný lidu příběh, jejich vnitřní osvícení, milosti a dary skrz přímluvu Nejsvětější rodičky Boží v tom obrazi ²² vyobrazený od mnohých nábožných křesťanův předivně dosáhnutých, kteréžto věci moc lidskou dokoná převyšujou a za zázraky se zdáti můžou; majíce též ohled na naznání svého biskupkého ouřadu a na horlivou žádost pána probošta moci svou biskupskou zřizuje, aby ten obraz všeobecně za divotvorný se vyhlásil a za takový držán byl.

Anobř k tomu cíli a konci že dovoluje, aby tenž obraz z místa toho, kde až dosavád na stěně byl, na hrubý oltář se přenesl a budoucně na toto místo obecní procesí a pouti konati se mohly.

A to jest ten první den, který na přímluvu nynějšího vysoce důstojného a vysoce urozeného (titul) pána pána Ottona Ernryka, Svaté římské říše hraběte z Eck a Hungersbachu etc.²³ na ten čas hlavního kostela holomouckého probošta, místo Nenákonice držícího pána, k tomu cíli a konci jest vyvolen, aby netoliko dnes ponejprv sem se procesí vedly a slavnost přenesení toho obrazu se držela, ale aby také přitom tenž obraz za divotvorný byl vyhlášen, jakž také já jej za takový vyhlašuji.

²⁰ Nářeční varianta výrazu *tolik*

²¹ Překl. v *Kroměříži*

²² V některých nářečích mají hlásky *s* a z měkkou deklinaci

²³ Otto Honorius z Egkhu a Hungersbachu (1675–1948)

V jaké vážnosti a uctivosti ten obraz jak veš jménovaná kardinálská vyvýšenost, tak taký předešlý i nynější pán probošt, jakožto obzvláštní milovníci Marie mají, to já nejlépe vím; ale abych je nějakou chválou proti jejich vůle nezardil, tehdy o tom mnoho mluviti nechci. Jen toliko o tom zmínku činím, že tolikrát opakovaná *eminenci* kardinál netoliko tento obraz navštívit sem schválně přijel, ale taky Marii, jakožto její ze srdce milovník, na znamení milování zde srdce zanechal²⁴: což jiného skrz to ukázati chtěl, leč že zde na Marii poklad našel? Nebo jestliže podle evangelisty Páně *ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Matthaeus: 6. v. 21.*, kde jest poklad cí, tamť jest i srdce jeho. Poněvadž tehdy zde jest srdce jeho, tak taký musí být zde i jeho poklad.

Ach zajisté drahý poklad, pro kteréhožto zvelebení a rozmnožení co on dál zde učiniti miní, o tom já mluviti nesmím.

A to jest to ovotce, které ta předjménovaná lípa přinesla. Kdož tehdy řícti smí, že jest to strom neužitečný, a že žádného ovotce nenese? Jestliže ještě o tom pochybujete a ptáte se mne tímto veršem: *An bona vel mala sit, de qua nunc diximus arbor?* Zdali dobrý nebo zlý jest ten strom, o kterým jsme nyní mluvili, tehdy já vám odpovídám tímto veršem: *Nonne bonos fructus attulit? Ergo bona est.*

I zdaliž dobrého ovotce nepřinesl, jakž jste již viděli? Tak tehdy jest to dobrý strom.

A ovšem, nebo podle svatého Matouše v kap. 7. v. 18. *Non potest – arbor mala bonos fructus facere.*

Nemůže prej zlý strom dobrý ovotce nesti, poněvadž *omnis arbor bona bonos fructus facit.* Každý dobrý strom dobré ovotce nese. Tak tehdy poněvadž ten lípový strom, o kterým se zmínka činila, nám tak dobré ovotce, tento totižto milostivý a divo[#6] tvorný obraz Nejsvětější rodičky Boží přinesl, tehdy musí být ourodný, užitečný a dobrý strom.

Ach ovšem, dobrý strom; nebo mnozí, kteří z toho stromu jenom kůřečku, dřevečko, halousku aneb listeček do nápoje vhodili, a z toho pili aneb s tím se pokouřili, od svých nemocí, zimnic všelijakých i taký palčivých zbavení byli.

²⁴ Biskup Schratzenbach byl velkým ctitelem Panny Marie dubské, proto jí na památku zanechal velké stříbrné srdce. Později poslal darem za všechny milosti ještě dvě stříbrné nohy a ruce.

Jakž o tom všem z *protokolu* též *inquizici* mně známo a povědomo jest i taký snad budoucně známo se všem učiní.

Poněvadž tehdy tento lípový strom tak dobrý jest a tak dobrý užitek přinesl, zdaliž by to nebyl dostatečný *argument* aneb příčina spravedlivá, abychom tomu stromu předeck dali a jej za krále všech stromův vyvolili? Co se domníváte, stromové? Co soudějí amici amatissimi, zdaliž tomu stromu svý *vota* nedají? Mne co se dotýče, já potom mý mínění vyjádřím. Než co se oni domnívají, zdaliž by nebylo pohodlně pod stínem toho stromu odpočinout, poněvadž on své ratolesti, svou pověst daleko a široko rozkládá? Jestli se vám ten strom za krále líbí, *venite et sub umbra ejus requiescite*.

Podťe a pod stínem jeho odpočiňte.

Ale vidím, že nad tím v pochybnosti stojíte a myslíte sobě, že při tom stromě nemusí být hrubě co obzvláštního, poněvadž v Písmě svatým ani jedenkrát se ho zmínka nečiní.

Ale jestli toho ta příčina jest, že tomu lípovému stromu královskou korunu odpíráte, že se ho žádná zmínka v Písmě svatým nečiní, snad tehdy jedlový strom za krále stromův vyvolíte, nebo toho stromu v Písmě svatém desetkrát se zmínka činí? Ale ne.

Snad myrrový²⁵? Toho čtrnáctkrát. Snad vinný kmen? Toho tři a dvacetkrát. Snad cedrový? Toho čtyřiceti pětkrát. Snad fíkový? Toho čtyřiceti sedmkrát. Snad palmový? Toho padesátek. Snad olivový strom? Toho padesáti devětkrát v Písmě svatém se zmínka činí. Ale již vidím, že z těch všech žádnému královského *sceptrum* nedávate. Kterýpak tehdy strom za krále stromův vyvolujete? Snad vaše *vota* na ten keř, který sobě sami stromové v předjménovanéj knize *Judicum* (jak jsem od začátku kázání zmínku učinil) vyvolili, skládáte? Ale ani to, nebo to byla nemoudrá, nerozumná, a ba právě bláznovská věc, že sobě stromové samo hloží a trní za krále vyvolili.

Cožpak tehdy za strom za krále stromův se hoditi domníváte?

Ale již vidím, že na žádný jinší strom, leč na dub necílíte, a pro jeho výsokost, pro jeho velikost, pro jeho pevnost, pro jeho stálost jej za krále stromův vyvolujete.

Ach, velmi moudře a rozšafně myslíte, když tak miníte.

²⁵ Myrhovník; cizokrajná dřevina využívaná jako zdroj vonné pryskyřice

A proto taký i já s vámi se snáším, a mý všechny *vota* na dub skládám a o tom nemám žádné *dubium* aneb pochybnosti, že bych pochybil, když *magno dubium*, velký dub, za krále všech stromův volím.

Ach! Tak tehdy *venite et sub umbra ejus requiescite*. Podťte a pod stínem jeho odpočiňte.

Podťte všichni, malí i hrubí²⁶, bohatí i chudí, mladí i staří. Podťte páni, knížata, hrabata, zemaní, měšťaní, sedláci, sprostáci, žebráci, podťte všichni a u dubu v stínu odpočiňte.

Skrz stromy vyrozumívám já oné stromy, o kterých onen předjménovaný od Krista uzdravený pověděl, že totižto vidí lidí jako stromy chodící, vás totižto, amici amatissimi. Skrz dub pak vyznamenávám toto místo, kdežto královna netoliko stromův, ale nebe i země k vám volá: *Venite et sub umbra mea requiescite*.

Podťte a pod stínem mým odpočiňte.

Podťte tehdy zemdení, zde najdete občerstvení, podťte sem nemocní, zde budete uzdravení, podťte sem zarmoucení, zde nabudete potěšení.

Než nechť jest co chce, nevím, amici amatissimi, jak vy s tímto mým volením budete spokojeni; zdali snad toto mé mínění za takový volení, který hned od začátku mého kázání stromové měli, držeti nebudete? Nebo jako tehdáž to volení u dubového stromu se stalo, tak taký toto dnešní volení stává se v Dubě.

Tehdáž *congregati sunt autem omnes viri Sichem et universae familiae urbis Mello, abieruntque et constituerunt regem Abimelech juxta quercum, quae stabat in Sichem. Judicum: 9. v. 6*. Sešli prej se všichni muži Sichemští i všechny čeledí města *Mello*, i šli a ustanovili sobě za krále Abimelecha u dubu, kterýžto [C #7] byl u Sichem.

Že ale to volení nepořádný, nerozumný a právě bláznovský bylo (poněvadž za krále tyrana sobě vyvolili), to jste již ode mě slyšeli. Zdaliž tehdy taký toto mý volení za nerozumný držeti nebudete, poněvadž víte, že i dub jakýmsi tyranem se ukázal, když královského syna Absolona oběsíl 2. *Regum*²⁷: 18. v. 9. Ale pryč, pryč s takovým míněním; tento dub žádného neoběsíl, leč by sám kdo dobrovolně zde své vlasy zavěsíl.

²⁶ velcí

²⁷ Překl. *Druhá kniha královská*

Skrz vlasy vyrozumívají svatí otcové zbytečnost zbožího, statku a bohatství.

Ach takové, takové vlasy pro čest a zvelebení jména Nejsvětější rodičky Boží, pro vzdělání příbytku jejích zde zavěste. Zde, zde něco z statku a zbožího vašeho udělte a za to ne smrt, ale život a požehnání Boží míti budete.

Dub musí být obzvláštní strom, poněvadž pod nim anjel seděl.

Nebo jak svědčí Písmo svaté, když Izrahel k Bohu volal, aby mu proti Madiánským nepřátelům pomohl, tehdy *venit autem angelus Domini et sedit sub quercu, quae erat in Effra, Judicum: 6. v. 11.*, přišel prej anjel Páně a posadil se pod dub, který byl v Effra.

Ale mnohém vzáctnější jest tento dub, o kterým já mluvím, nebo pod tímto dubem aneb raděj v tomto dubě netoliko anjel, ale Královna všech anjelův se posadila, když sobě zde své obydlí oblíbila.

Proč tehdy máte *dubium*, pochybnost, že by dub tu hodnost královskou nezasloužil? Ale což! Myslíte snad sobě předce, jaké potěšení při dubě míti budete, poněvadž tehdáž, když umřela Debora, chuva Rebeky, a pochovaná byla při samej hoře Bethel pod dubem, tehdy *vocatumque est nomen loci illius quercus fletus. Genesis: 35. v. 8.*, nazvaly to místo dub pláče. Jakž tehdy bude při dubě potěšení? Ale to bylo za onoho času.

V tomto dubě není žádného pláče, leč toho, kterým hojně lidí zde hříchův oplakávají, však ale odsud odchází potěšení.

A což ještě o dubě pochybujete? Zdaliž nevíte, že před časy tak vzáctný byl, že i v svatyně se nacházel? Nebo jak opět svědčí Písmo svaté, když Jozue před smrti svou lid izrahelský před sebe povolal a jemu veliké dobrodiní božské připomínal a na to předstírání lid ten přislíbil, že pravému Bohu sloužiti bude, tehdy učinil s nimi smluvu v Sichem, předložil jim přikázání a soudy a napsal všecky slova ty v knihách zákona Božího a vzal kámen převeliký *posuitque eum subter quercum, quae erat in sanctuario Domini. Josue: 24. v. 26.* a položil jej pod dub, kterýž byl v svatyně Páně.

Co víc? Dub netoliko v svatyně stál, nýbrž také i oběti pod nim se obětovali, jak o tom stojí v knize *Judicum: cap. 6. v. 19.* Z čeho všeho se poznati může, že dub musí být předce něco obzvláštního, poněvadž netoliko v svatyně Páně se nacházel, ale také pod nim oběti Pánu Bohu se obětovali.

Proč tehdy ještě máte *dubium*, abyste dub za krále stromův vyvolili? I zdaliž nevíte, že když Samuel Saule za krále pomazal a že by k tomu od Boha vyvolen byl, jemu na znamení prorokoval, tehdy mu pravil: Když prej odtud půjdeš *et veneris ad quercum Tabor. I. Regum: 10. v. 3.* a přijdeš k dubu Tabor, tehdy sejdou se s tebou tři muži vstupující k Bohu do Bethel.

Tak tehdy dub musí být předce něco obzvláštního? A ovšem, poněvadž králové i královští synové pod nim se pochovávali.

Nebo když Filištýnští zamordovali Saula a syny jeho, tehdy *consurrexerunt singuli virorum fortium et tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus, attuleruntque ea in Jabes et sepelierunt ossa eorum subter quercum. I. Paralipomenon: 10. v. 12.* vstali jsou všichni muži sílní a vzali těla Saule a synův jeho a přinesli jsou se do Jabes a pochovali kosti jejích pod dubem.

Kdož tehdy dub za krále stromův nevyvolí, poněvadž králové a královští synové pod nim se pochovávají? Ach ovšem, ovšem, již tenkrát vidím, že všichni vaše *vota* se mnou spojujete, tenkrát vidím, že dub za krále vyvolujete a jistě nechybite, nebo v dubě takový strom shledáte, kterému v pravdě onen starobylý nápis připsati můžete: | [#8]

Nulla est hac tutior umbra.

Pod žádným stínem tak, jako pod dubem
bezpečněji odpočívat nebudem.

Nebo žádný stín tak jistý, tak líbezný a příjemný není, jak pod tím stromem. Než medle copak jest to za stín? Žádný jinší, leč Maria v tomto obraze zastíněná.

Maria! Maria! Její moc, milost a pomoc, to jest ten stín, kterým ona všechny na tomto místě k ni se utíkající zastírá.

O! Sem, sem tehdy všichni, kteří po cestách tohoto světa k věčnosti vandrujete, sem, sem všichni v tisíc a v tisíc nebezpečství postaveni jste, zde takový strom a pod stromem takovým stín najdete, pod kterým bezpečně odpočinouti můžete.

O! Maria! Strome života! Ty jsi síce taký keř, ale ne takový zůřivý, jaký sobě stromové vyvolili za krále, který když se zažne, v okamžení shoří, ale onen keř, který někdy Mojžíš viděl *incombustum, Exodus: 3,* hořící a neshořící.

Amici amatissimi, to jest ten keř, který v pravdě a beze všeho podvodu volá, *venite et sub umbra mea requiescite*. Podťe a pod stínem mým odpočíte, nebo nikde takové odpočínutí nenajdete. O! Ba právě! Ach Maria, již tenkrát vidím tvou moc, kterou ty i zde na tomto místě proukazuješ! Tenkrát uznávám tvou pomoc, kterou ty všem k tobě se utíkajícím uděluješ! Tenkrát při tobě skuřuji opravdový milosti magnet, kterým ty srdce lidský i nad železo tvrdší k tobě přitahuješ! Jaká to moc! Že ona nad všechno stvoření krásnější, nebe i země královna v tomto tak špatném, rukou sprostého a neumělého člověka vyrytým a tisknutým obrázkem papírovým zvelebená býti chtěla! Jaká to pomoc, kterou ona na tomto místě tak mnoho nedůživým, v ouzkostech, těžkostech a zármutku postaveným proukázala! Jaký to milostivý magnet, v kterým ona v tak krátkém času toli tisíc lidu, jakž taký i dnešního dne ze všech stran k sobě přitáhla! Není-liž to všechno pravda, amici amatissimi. O! Bezmála, že tolik vás tu přítomných vidím, tolik živých svědkův toho všeho spatřuji.

Nebo medle co vás sem dnes toli přitáhlo, leč Marie moc, v kterou doufáte? Co vás sem přivábilo, leč Marie pomoc, kterou od ni žádáte? Co vás sem přivedlo, leč Marie milost, po které dychtíte? Sem, sem tehdy pod ten strom, pod ten stín, sem s chvátáním pospíchejte a skusíte Marie moc. Sem, sem ochotně přistupte a obdržíte její pomoc. Sem, sem rychle přiskočte a dosáhnete od ní milost; milost hříchův odpuštění, pomoc v nemoci, moc ve vaší nemořnosti.

Ach podťe tehdy, podťe a pod jejím stínem, pod její ochranou odpočíte.

Aniž se obávejte, že by toho stromu lístí odpadlo a vám stínu nepůsobilo, nikoliv. Nebo toto není *quercus defluentibus foliis*, *Isaias*²⁸: I. v. 30.

Dub, z něhož lístí prší, ale *folium ejus non defluet*, *Psalmi*²⁹: I. v. 4., lístí jeho neodpadne.

Nebo toto jest takový strom, o kterým zmínku činí *Ezechiel*: c. 47. v. 12., *non defluent folium ex eo et non deficient fructus ejus, per singulos menses offert primitiva, quia aquae ejus de sanctuario egredientur et erunt fructus ejus in cibum et folia ejus ad medicinam*.

Nesprchne list z něho a nezhyne ovotce, na každý měsíc přinese první ourody, neb vody jeho z svatyně vyjdou a budou ovotce jeho v pokrm a lístí jeho k lékařství.

²⁸ Překl. *Izajáš*

²⁹ Překl. *Žalmy*

Tak tehdy podťe, co se odtahujete? Podťe a pod tim stromem, totižto pod dubem, aneb raděj v Dubě odpočiňte.

Jiní stromové uschnou, shníjou a naposledy se vyvrátí, ale náš strom Maria jest tak čerstvý, tak pevný strom, že v milostech vždycky květe, vždycky pevnější a stálejší k ochraně těm, kteří se ho svou důvěrností chytají, vždycky líbezný stín všem pod něj se utíkajícím vydává. Tak tehdy podťe *et sub umbra*, pod tim stínem odpočiňte.

Není toto takový dub, na kterým Absolon uvízl a jemu život odňal, ale jest takový dub, který mnohým jak podle těla, tak podle duše jak říkajíc napolovic mrtvým život navrátil.

Obzvláštější jest toto dub, nežli onen dub, pod kterým anjel Páně v Effra seděl, nebo pod timto aneb raděj v tomto Dubě královna všech anjelův nejenom na chvílku | [C2 #9] se posadila, ale budoucně vždycky své obydlí zde míti sobě oblíbila.

Není toto dub, který u hory Bethel stál a dub pláče se jménoval, ale toto jest ten dub, ku kterému kdokoliv v zármutku a v ouzkostech postavený důvěrně se utíkal, potěšení nabył; a pod nim žádný jiný neplakal, leč ten, kterému jak pro vnitřní potěšení a radost, tak pro skroušenou lítost nad hříchy oči v slzy se rozpouštěly.

To jest ten dub, který netoliko v svatyně stojí, ale taky svatiňa se jménovati může, poněvadž netoliko toli hříšníkův z hříchův svých sprostěno a jak říkajíc svatých učiněno bylo, ale taký poněvadž na tom místě zápalná oběť při jedné každé mši svaté Bohu Otci se obětuje, a při té oběti velebná svátost oltářní velikému počtu lidu se uděluje, takže v jednom roce přes jedenkrátě sto tisíc komunikantův se počítati může.

To jest ta svatyně, v které pravá Archa Páně Nejsvětější rodičky Boží v tomto zázračným obrazi skrz svou moc, milost a pomoc přebývá.

A dnes právě té Archy Páně, toho stromu života drží se přenesení. Když Archy Páně přenesení z domu Abinadabovýho do města Davidova se drželo, tehdy *David autem et omnis Israël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis. 2. Regum. 6. v. 5.* David a všecken lid izrahelský veselil se před Pánem ve všelijakých přípravách dříví (to jest v houdebních nástrojích), totiž v citharách, harfách a bubnech, v troubách a cimbálích.

Toť jest byla obzvláštní radost! Ale ne menší já dnešního dne vidím radost, když veškeren lid zde přítomný ne tak všelikými houdebními nástroji, ale srdcem při přenášení tohoto stromu života, této pravé Archy Páně ze stromu života učiněný spatřuji.

Není-liž pravda, všichni laskaví, v Kristu Pánu shromáždění, že vám při této slavnosti obzvláštně srdce plesá, anobř mnohým oči pro radost v slzy se rozpouští? Ach, ba zajisté, obzvláštně těm, kteří od té archy Páně, od toho stromu života pomoc a milost skusíli.

Než divná jakási příhoda tehdáž při přinášení archy Páně se stala, že totižto Oza vztáhl ruku a uchopil archy Boží.

Nebo trhali se volové a Archa byla se nachylila.

A hle: *iratusque est indignatione Dominus contra Ozam et percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi juxta arcam Dei. 2. Regum: 6. v. 7.* Rozhněval prej se v prchlivosti Pán Bůh na Ozu a porazil ho pro všetečnost. I umřel jest tu u archy Boží.

I totoť jest byla veliká pomsta Boží! Ten, který dobře myslil, ale jenom že pochyboval, jak by se Archa Páně skáceti měla, a chtěl ji zadržeti, Bůh ho tak strestal, že hned náhlou smrti tam umřítí musel!

Amici amatissimi, já dobře vím, na svý uši jsem to slyšel a sám jsem to skusil, že mnozí bohaprázdní lidé ne tak rukou, jako všetečným a utrhačným jazykem této archy Páně, tohoto sprostého obrazu, se dotekli, když jsou opovážlivě a potupitedlně mluvili, že jest to jakási sprostá Panna Maria, že ta musí být jenom pro sedláky a ne pro veliký pány, že ona žádný zázraky nedělá, ale že se jenom tak lidí mámi a podvádí.

Ale obávejte se, takový opovážlivý jazykové, aby se vám tak nestalo, jak se stalo Ozovi, aby se Bůh v prchlivosti na vás nerozhněval a pro všetečnost a opovážlivost vaši vás náhlou smrti nestrestal, když moc božskou zmenšujete, a jak by skrz ten sprostý obrázek zázrakův konati nemohl, všetečně soudíte. Nebo což jest Bohu nemožného, poněvadž je všemohoucí: *dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. Matthaeus: 3.*, nebo pravím vám, že Bůh možný jest z kamení těchto učiniti syny Abrahamovy.

Anobř co se domníváte, zdaliž Bůh učiniti nemůže, aby takový bezbožný člověk v to okamžení, v kterým se to mluví opovažuje a na tu archu Páně jazyk svůj všetečně vztahuje, náhlou smrti neumřel? Pravda, že může?

Zdaliž nemůže působiti, aby takového hrom z jasna zabil? Pravda, že může? Zdaliž nemůže dopustiti, aby takového všetečného v to okamžení s telem i s duši ďábel do pekla vzal? Pravda, že může? Ano, to Bůh všecko může.

Jestliže tehdy toto všechno Bůh moci svou může učiniti, pročpak by něco jiného skrze tento, třebaš v sobě špatný obrázek, činiti nemohl? | [#10] Kdopak Bohu ruce zavázal? Kdo jeho všemohoucnost zmenšil? Pročež o moci božské raděj dobře myslete a takovým všetečným jazykem této archy se nedotýkejte, ale raděj všechno dobré mínění o tomto obrazu k srdci připusťte a jej v uctivosti mějte a stane se vám tak jako Obededomovi, který Arše Páně jen skrz tři měsíce v domě svým příbytek popřál a hle, veliký požehnání on a celý dům jeho obdržel.

Ach toho, toho požehnání totižto Božího my potřebujeme, obzvláště tohoto času, kdežto všechno zlé na nás se váli, takže mnozí ubozí pro závist a nenávist, rozbroj a nepokoj, zármutek a žalost, nedostatky a nemoc, chudobu a starost, utiskání a sužování, přenásledování a trápení nevědí, kam se podíti mají.

Sem, sem tehdy k dubu, sem k tomuto živému stromu, k Marii pospíchejte a ji za královnu vyvolte, a jestliže to učiníte, tehdy skusíte, že ona vás zavolá: *Venite et sub umbra mea requiescite*, podťte a pod stínem mým odpočiňte. Podťte tehdy zemdení a zde najdete občerstvení, podťte zarmoucení a zde nabudete potěšení, podťte nemocní a zde budete uzdraveni, *venite et sub umbra ejus quiescite*, podťte a pod jejím stínem odpočiňte.

Tak tehdy, ó Maria, *sub tuum praesidium confugimus*, strome života, pod tvou ochranu, pod tvůj stín se utíkáme, nebo nikde jistější nejsme, jako když pod stínem tvým přebýváme.

Ach, ba zajisté amici amatissimi, vy všichni k věčnosti putující lidí, kdež jinde odpočínutí hledáte? *Venite*, hledťte, Maria vás volá, podťte a pod jejím stínem odpočiňte. Nebo nikde jistější odpočínutí jako pod tím stínem nenajdete. Tam, tam tehdy odpočiňte, nebo tam odpočívát jest netoliko časně šťastně odpočívát, ale i věčně živu být.

O! jak veliké a strašlivé povětrí při smrti nás očekává! Ach, jak tehďáž nebe jest zatažený černýma oblaky strachu nastávajícího soudu Božího, kterým nám strašlivý soudce hrozí, anobř bije, pere sem i tam, a tolikrát v okamžení ani se člověk nenadá, smrt toho aneb toho sklidí. Kamž my tehdy tehďáž se utecti máme? Ach *venite*, podťe, podťe k Marii, pod její stín, pod její plášť, pod její ochranu se utíkejte.

Ach, jak hroznou bouřku vystáti musíme, tehďáž, když na smrteďným posteli ležeti a hrozného ortelu očekávati budeme! Ach, kamž tehďáž outočišťe naše vezneme? Tehďáž stojí celý peklo rozedřený, který jsme již dávno hříchami našimi zasloužili.

Kamž tehďáž půjdem, abychom tomu věčným horku ujíti mohli? Ach, k tomuto stromu, k tomuto dubu se utíkejme, a tam *sub umbra ejus*, pod stínem jeho odpočňme.

Tak tehdy jedenkaždý zde přítomný, jedenkaždý hříšniče, kterýs snad tisíckrát horoucí peklo zasloužil, kamž se obrátíš, abys tomu všemu nebezpečenství ujíti mohl? Nikam jinám, leč k dubu pod plášť, pod stín, pod milost Marie.

Nebo ona nedarmo na tomto obrázku při sobě Slunce a Měsíc má, nýbrž aby ukázala, že dnem i noci jest tobě k pomoci hotová.

Jestli ji tehdy za královnu vyvolite, *venite*, podťe, a pod její moci, při její pomoci, v její milosti, pod jejím stínem odpočňte.

Ach, dejž Bože, ať všickni pod tím stínem bezpečně odpočňem, až na věky věkův, amen.

A. M. D. G. B. V. M. H. SS. PP. V.³⁰

Pro potěšení duchovní se tuto vědomost dává, jak mnoho lidu v Dubě při svatě spovědi a při přijímání velebné svátosti od roku 1728 až do roku 1731 bylo, a jak mnoho mší svatých každoročně se tam sloužilo.

U svatě spovědi a přijímání.

Roku 1728 šedesáte tisíc tři sta dvadceti tři osoby.

1729 devadesáte tisíc pět set a třidceti pět.

1730 sto a deset tisíc a dvě sta.

1731 sto a čtyřý a dvadcet tisíc čtyřý sta a patnácte osob.

³⁰ Ad maiorem Dei Gloriam beatae Virginis Mariae honorem Sancti Patrones, Vale – *K většší slávě Boží, ke cti blahoslavené Panny Marie, svatí patroni, budťe zdrávi.*

Mše svaté.

Roku 1728 od 28. julii osům set devadesáte sedům.

1729 dva tisíce čtyřý sta a šedesát.

1730 čtyřý tisíce jedno sto třidceti čtyřý.

1731 tři tisíce osům set čtyrydceti šest.

Ediční poznámka

Edice vychází z tisku z roku 1732 uloženého ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou II 33.992. Nejsme si vědomi žádné moderní edice daného kázání.

I.

Cílem této práce je zpřístupnit odborníkům i širší veřejnosti kázání Antonína Josefa Dresera, jež bylo předneseno v Dubu nad Moravou roku 1730 u příležitosti přenesení milostného obrazu Panny Marie dubské na hlavní oltář. František Šigut, autor jediné edice dalšího Dreserova kázání *Bolestná žalost a žalostná bolest* předneseného při smutečních bohoslužbách za kardinála Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu, vyjadřuje lítost nad tím, že je Dreserův odkaz téměř zapomenut, a současně vyjadřuje přání, aby došlo k soubornému vydání kazatelova díla. Tuto myšlenku s Františkem Šigutem sdílíme a přepisem kázání *Dub za krále stromův vyvolený aneb kázání v Dubě při slavném přenášení zázračného obrazu Nejsvětější rodičky Marie Panny dubskej dělaný z roku 1732* jsme o krok blíže k jejímu zdárnému naplnění.

Při přepisu do novočeského pravopisného systému jsme postupovali dle zásad transkripce staročeských a barokních textů formulovaných v teoretických studiích Jiřího Daňhelky,³¹ Josefa Vintra³² a Milana Kopeckého,³³ dodatečné specifické informace jsme čerpali u Karla Hádka.³⁴ Při přepisu latinských pasáží vycházíme ze studie Martina Steinera.³⁵ Transkribovaný text kombinuje spřežkový a diakritický pravopis a obsahuje prvky dialektu. Při transkripci se snažíme provádět co nejšetrnější zásahy do podoby lexika, tvarosloví, hláskosloví i syntaxe a zachovat tak co nejvěrněji Dreserův kazatelský styl. Z tohoto důvodu ponecháváme původní podobu textu v těch pasážích, jež reflektují kazatelův idiolekt či dobový úzus a nijak nenarušují celkové porozumění textu.

³¹DAŇHELKA, Jiří. *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. In: Husitský Tábor. Tábor 1985, s. 285–301.

³²VINTR, Josef. *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*. Listy filologické. Praha 1998, s. 341–346.

³³KOPECKÝ, Milan. *K české barokní homiletice*. Brno, 1968. s. 61–74

³⁴HÁDEK, Karel. 1970. Ke kvantitě samohlásek v češtině 17. století. In: Listy filologické 93, s. 44–53.

³⁵STEINER, Martin. 1999. *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. In: Listy filologické 122, s. 232–240.

II.

Text je tištěn převážně frakturou, latinské pasáže jsou psány antikvou. Při přepisu kázání nahrazujeme gotické písmo antikvou, latinské části přepisujeme v kurzívě i v případě, že se jedná o jednotlivá slova. Zachováváme členění textů do odstavců, jež jsou v editovaném textu vyznačeny z důvodu ekonomičnosti prodlouženou mezerou. Mimo zachování iniciály na počátku kázání edice nerespektuje užití odlišné velikosti písma (název kázání, citát, dedikace). K původní paginaci nepřihlížíme, konec původní strany značíme v textu svislicí. Latinské pasáže překládáme v poznámce pod čarou pouze v případě, že nebyly vzápětí v textu přeloženy či parafrázovány samotným autorem. Symbol & rozepisujeme na *et*. Vokalické ligatury také rozepisujeme. Interpunkci přepisujeme dle dnešní pravopisné normy.

Citáty z Písma nejsou vždy doslovné; často jsou kráceny nebo parafrázovány. Do jejich podoby nijak nezasahujeme. Odkazy na dané citace mohou být neúplné nebo nepřesné, v případě chybného odkazu na něj v edici upozorňujeme v poznámce pod čarou.

Spřežky v edici rozepisujeme následujícím způsobem: *ff*, *fs*, *sff* > š nebo s (např. *fflo* > šlo; *ffužovat* > sužovat, *přineffen* > přinesen, *proceffí* > procesí; *Mataufs* > Matouš, *sffedefáte* > šedesáte). Spřežky na počátku slov: *Rž* > ř (např. *Ržjmfké* > římské, *Ržjgna* > října), *Cž* > č (např. *Cžeft* > čest; *Cžerwence* > července).

Zvláštní znaky upravujeme dle dnešního úzu: *f* > s (např. *gakegfy* > jakejsi, *hlafy* > hlasy *fložily* > složili), *w* > v (např. *wolenj* > volení, *oliwa* > oliva, *owotce* > ovotce), *v* > u (např. *provkázati* > proukázati, *vžitečnými* > užitečnými, *nevmj* > neumí, *v Hradišftě* > u Hradiště), *g* > j (např. *sgem* > sjem, *gak* > jak; *gfau* > jsou) mimo latinské texty, názvy míst, osobní jména a slova *evangelista*, *magnet*; *y* (po samohlásce) > j (např. *neyfwětěgffý* > nejsvětější, *poneyprw* > ponejprv, *weyřečný* > vejřečný), *j* > í nebo i (např. *mjsto* > místo, *hlavnjho* > hlavního, *kamenj* > kameni, *lidj* > lidí), *au* > ou (např. *zdwořilau* > zdvořilou, *flaužily* > sloužili; *kterau* > kterou), *di* předcházející vokálu > d' (např. *diábel* > d'ábel), *ti* předcházející vokálu > t' (*fftiaftně* > šťastně, *křeftianův* > křesťanův), *bi* předcházející vokálu > b (*hrabiata* > hrabata), platí v případě českých výrazů .

Zdvojená písmena transkribujeme jedním grafémem v těch místech, kde se nevyslovují (např. *raddy* > *radý*, *tyranna* > *tyrana*, *Kommnnykantův* > *komunikantův*, *massa* > *masa*, *harffách* > *harfách*), ponecháváme v případě, že mají morfologickou funkci (např. *dřevěnný*, *vinný*, *vonný*).

Velká a malá písmena jsou v textu užívána dle německé ortografie, upravujeme ji proto podle pravidel současného českého jazyka. Věty psané verzálkami zapisujeme minuskulemi (*DEum* > *deum*, *BOžj MARYE* > *Boží Marie*, *MAGNO-DUBIUM* > *magno dubium*). Velká počáteční písmena zachováváme ve výrazech vyjadřujících náboženskou úctu (Nejsvětější rodička Boží Marie Panna dubská, Pán Bůh, Jeho Eminence).

Citátová slova (v textu tištěna antikvou) ponecháváme v originálním pravopise a zapisujeme kurzívou (např. *Joatham*, *protekcy*, *oratory*).

Zkratky, nejčastěji latinských výrazů a biblických odkazů, rozepisujeme (např. *Jud.* > *Judicum*, *Genes.* > *Genesis*, *Symb.* > *Symbolicum*). Nerozepisujeme zkratky *cap.* a *v.*, které odkazují na biblické kapitoly a verše a jejichž výskyt je častý a význam srozumitelný, ani zkratku *et*. Celé znění zkratek na konci kázání (A. M. D. G. B. V. M. H. SS. PP. V.) vykládáme v poznámce pod čarou. Seznam jednotlivých zkratek přikládáme níže.

Hranice slov upravujeme podle dnešního úzu. Oddělujeme od sebe předložky spojené s následujícím slovem (např. *ažposavád* > *až posavád*, *totižto* > *totiž to*), oddělujeme také příklonku *by* (*coby* > *co by*, *kdoby* > *kdo by*, *jestliby* > *jestli by*), spojovníkem příklonku *-li* (*dáli* > *dá-li*). Naopak spojujeme spřežky (*nic méně* > *nicméně*, *kde pak* > *kdepak*, *ey hle* > *ejhle*, *z nowu* > *znovu*, *kerak pak* > *kerakpak*). Slovní spojení *tak že* spojujeme pouze na relevantních místech.

Spojovník (jednoduchý i zdvojený) u substantiv a adjektiv odstraňujeme a slovo stahujeme (*dwogj-ctihodný* > *dvojctihodný*, *spolu-inquizytor* > *spoluinquizitor*, *čtwrto-dennj* > *čtvrtodenní*, *diwo-tworný* > *divotvorný*).

Vlastní jména přepisujeme dle současné normy (*Giřjk Mafflyk* > *Jiřík Mašlík*, *Mataufs Opalka* > *Matouš Opálka*, *Jozeffa* > *Josefa*).

Interpunkce v původním textu reflektuje tok mluvené řeči, proto ji pro čtenářovo snadnější porozumění většinou upravujeme dle současných pravidel

pravopisu. Tečku za letopočty odstraňujeme (např. *roku 1728.* > *roku 1728*). Středníky a dvojtečky dle kontextu nahrazujeme čárkou nebo tečkou.

Dle původního textu zachováváme souhláskové skupiny (*ovotce, knížetci, předce, vcáctné, všickni, třidceti*), protetické h (*Holomouc*) i hijátové h (*Izrahel, citharách, tehdy* ve významu *tedy*).

Pro zachování kazatelova specifického dialektu respektujeme vypouštění grafémů na koncích slov *tolik* a *neboť*. Jelikož se však v textu vyskytují obě varianty těchto slov, jejich zápis není konstantní.

Ponecháváme podobu slov *anjel, sjem*.

U skloňování respektujeme původní flexi včetně zachování pádových koncovek (*v Dubě, v písmě, při sjemně, v svatýně, stromův, zbožího*).

Rozkolísanému zápisu *v Dubě/Dubje* a *dubě/dubje* z důvodu nepravidelnosti dáváme jednotnou podobu *Dubě/dubě*. Dupletní zápis *nějaký/nejaký* sjednocujeme a přepisujeme v jeho častější podobě. Dupletní tvary *přej/prej* sjednocujeme do podoby *prej*, v případě výrazu *nějaký/nejaký* zachováváme častější variantu *nějaký*.

Uchováváme všechny tvaroslovné odchylky od dnešní pravopisné normy (*podťe, věčí*).

Respektujeme kolísání v psaní předložek a předpon *s* a *z* (*spůsobem, stratil, s dovolení*) i kolísání *s, z* v kořeni slova (*neboštík*).

V textu se vyskytují případy regresivní asimilace, z důvodu nepravidelného zápisu ji opravujeme podle novodobé pravopisné normy (*Swětky* > *svědky, pořátku* > *pořádku*).

Zápis grafémů *i/y* je v textu značně rozkolísané, při přepisu se proto řídíme současnou kodifikací.

Zachováváme tvary sloves *váli* a *mámi*, jelikož se v textu vyskytují pravidelně.

Zachováváme zúžené *ý* (*při slavným přenášení, v Písmě svatým*) a diftongizované *ej* (*dubskej, prej*).

Úžené *ě* v *i* neupravujeme (*dílo* ve významu *dělo se*).

Respektujeme původní tvary slovesa v přítomnosti, a to včetně jejich kolísání (*sou, jsou*).

Opravujeme kolísavost ve shodě přísudku s podmětem (*kteří k tomu obrazu se utíkaly > utíkali, pomazaly nad sebou krále > pomazali*).

Zápis grafémů *i/y* ve slovech cizího původu upravujeme v souladu se současným pravopisem (*Krystus > Kristus, Sychem > Sichem*), stejné pravidlo aplikujeme i na slova domácí, zejména po grafémech *c, z a s* (*flaužjcy > sloužící, profým > prosím, mezy > mezi, věcy > věci*).

Zachycení kvantity je v textu značně rozkolísané, naší snahou proto bylo ponechat neobvyklou kvantitu u těch výrazů, jež byly doloženy v jiných dobových textech. Největší zásahy proběhly u kvantity koncovek.

V předponách nezasahujeme ani do délky (např. *námoženost*), ani do krátkosti (např. *vymluvný*).

K pravidelnému dloužení dochází před grafémem *-j-* ve tvarech imperativu verb *-ovati* (např. *Králůj, panůj*), k dloužení před *-j-* dochází i v jiných případech (např. *shníjou*). Respektujeme dloužení vokálů ve tvarech minulého času sloves typu *prosí* (např. *zavěsíl, vyobrazíl, honosíli, okusíli*).

V kořenech slov respektujeme dloužení (např. *líbost, mízerný, králickýho, Nenákonice, déšťem, lípovému, kníze, obyvatel, lét, předjménovanej, ostrovtípný*) i krácení (*řečníky, příběh, svatosti, nabyti, držícího, nesti*).

Ponecháváme dloužené tvary *dlé, síce, taký, poněvadž, mímo, posavád*.

V případě zájmen do kvantity vokálů nezasahujeme a ponecháváme tvary dloužené (např. *tí, jích, jejích*) i krácené (např. *ji, taž, s timto*). Zájmeno *my* ve významu *mé* přepisujeme z důvodu tvarové homonymie s dlouženým vokálem (*mý*). Kvantitu u zájmena s adjektivní flexí upravujeme (*gegi > její*).

Sjednocujeme podobu slova *mnozí*, jež je v textu zaznamenáno nejčastěji v podobě *množý*. Výskyt dalších dvou variant (*množý, mnozy*) považujeme za tiskařskou chybu.

Podobu slova *kázání* ponecháváme v té podobě, v níž se vyskytuje v textu.

V příponách kvantitu neopravujeme (např. *na stěnach*).

V koncovkách délku obecně upravujeme (např. *zapotřeby > zapotřebí, knížetcy wyvýřfenofti > knížetci vyvýšenosti, ocy bolenj > očí bolení*). Zdloužené *-í* zachováváme v nominativu plurálu životných substantiv (např. *lidí, milovnící*). Ponecháváme krátkost vokálů v koncovkách substantiv instrumentálu (např.

vlastnosti, horlivosti, dychtivosti, uctivosti, radosti, tvrzi, věci, moci). Kvantitu v koncových vokálech u verb všeobecně zkracujeme (např. *merkujj > merkuji, vyhlaſſujj > vyhlašuji* v 1. os. sg. ind. prés. ak.; *přinucenj > přinuceni, hodnj > hodni* v 3. os. pl. ind. prés./perf. pas.).

Seznam emendací

V původním textu jsme zaznamenali výrazy s chybně zaznamenanými znaky, jež v samotné edici uvádíme již v jejich upravené podobě. V následujícím seznamu označujeme námi doplněné znaky hranatými závorkami [], v případě odstraněných znaků užíváme závorek složených { }. K emendaci dochází pouze v případě zjevných chyb. Nečitelné znaky v textu doplňujeme dle kontextu.

[A2 #1] Nu[m]quid] nunquid

[A2 #1] Nu[m]quid] nunquid

[A2 #1] Nu[m]quid] nunquid

[#2] rozšaf{f}ných] rozšfaffných

[B #3] ta[k]ový] tatový

[B #3] neboš[t]ík] nebošfojk

[#4] a [jej] obdrželi] a obdrželi

[B2 #5] již {jž}] giž giž

[B2 #5] swá[t]ostmi] swá†ostmi

[B2 #5] některý[c]h] některých

[#6] čt[y]rydceti] čtzrydceti

[#6] pochyb{ }nosti] pochyb nosti

[#8] douf{f}áte] dauffáte

[#8] králov[n]a] králowa

[C2 #9] sproš[t]ěno] šprošřěno

[C2 #9] komm[u]nikantův] Kommnnykantůw

[C2 #9] milost{/}] milost/

[C2 #9] z[a]bil] zebil

[#10] její[m]] gegi

[#10] její[m]] gegi

Seznam zkratek

V textu nerozepisujeme zkratky: *et.*; *cap.*, *v.* (v odkazech na biblické kapitoly a verše).

[#2] AA. > amici amatissimi; Symb: > Symbolico; Plin: > Plinius; lib. > liber;

Mar. > Marcus; Mun: > Mundo; Symb: > Symbolico

[B #3] AA. > amici amatissimi; AA. > amici amatissimi

[#4] Judi: > Judicum

[B2 #5] tit. > titulus; Matth: > Matthaeus; Mat: > Matouše

[#6] AA. > amici amatissimi; AA. > amici amatissimi; AA. > amici amatissimi;

Judi: > Judicum

[C #7] Reg. > Regum; Jud: > Judicum; Geneſ. > Genesis; Judi: > Judicum; Reg: > Regum;

Paral: > Paralipomenon

[#8] Exod: > Exodus; AA. > Amici amatissimi; AA. > Amici amatissimi; Iſa: > Isaias;

Pſ. > Psalmi; Ezech: > Ezechiel

[C2 #9] Reg: > Regum; Reg. > Regum; AA. > Amici amatissimi; Matth. > Matthaeus

[#10] AA. > Amici amatissimi

Komentáře a vysvětlivky

Wolfgang Hannibal hrabě ze Schrattenbachu (1660–1738) – kardinál, olomoucký biskup, místokrál neapolský. Narodil se císařskému komořímu jako nejstarší z celkem dvaadvaceti dětí na zámku Lemberg ve Slovinsku. Roku 1677 odešel do Říma na studia teologie a práv, jež zdárně dokončil o pět let později. V témže roce získal hned dva kanonikáty, první v Olomouci a druhý v Salzburku, kde se za něj přimluvil jeho strýc zastávající zde post arcibiskupa. V Salzburku byl také roku 1688 vysvěcen na kněze a po dlouhá léta nechtěl město opustit. Pro přijetí postu v Olomouci se rozhodl až počátkem roku 1706. Olomouckým biskupem byl kanovníky nečekaně zvolen roku 1711, s čímž byla spousta vysoce postavených osobností nespokojena. S jeho jmenováním nesouhlasil dokonce ani panující rod Lotrinských a výrazně se za zrušení jeho volby angažoval. Proti jejich slovu nakonec olomoucká kapitula vyslala probošta Oedta, jemuž se podařilo jak ve Vídni, tak v Římě tlak dvora potlačit. Schrattenbachovi díky svému konání mohl na konci roku 1711 předat papežskou confirmaci potvrzující platnost jeho zvolení.

Kardinálem byl jmenován papežem Klementem IX. na žádost císaře Karla VI., jenž jej roku 1726 stanovil svým tajným radou a spoluprotektorem německé říše, čímž Schrattenbach získal jednak značný vliv, ale také možnost zasáhnout do důležitých církevně-společenských záležitostí. S olomouckou kapitulou vedl táhlé spory, jelikož v Olomouci trávil skrze své vysoké postavení velmi málo času. Později byl okolnostmi přinucen k návratu na Moravu, s místním prostředím se však nikdy zcela nesžil. Zemřel v Brně roku 1738 na rakovinu ledvin. Pohřeb se konal v Kroměříži a na slavnostním rekviem konaném o měsíc později přednesl slavnostní kázání Antonín Josef Dreser, biskupův ceremoniář, jemuž Schrattenbach umožnil studium v Salzburku. V kázání Dreser vyzdvihoval biskupovu dobrotivost, zbožnost a úctu k Panně Marii, jež se projevila také v jeho lásce k Panně Marii dubské, k níž se dvakrát vypravil jako poutník. Na znamení své úcty věnoval kostelu nejprve závěsné stříbrné srdce, později svůj dar doplnil o dvě stříbrné ruce a nohy.

František Antonín Hirnle (1694–1758) – tovaryš pražské jezuitské tiskárny přišel do Olomouce roku 1720, pracoval zde jako tiskař v Městské tiskárně. Roku 1732 byl magistrátem jmenován faktorem této tiskárny, načež se mu ji ve stejném roce povedlo odkoupit. Tiskárna stála poblíž dnešního kostela svatého Mořice a byla

nevelkého rozsahu; pracovalo zde okolo sedmi zaměstnanců. František Antonín Hirnle brzy rozšířil vybavení tiskárny o další písmové fonty. Po jeho smrti připadla tiskárna jeho dceři Antonii Terezii Hirnleové.

František Ferdinand hrabě Oedt, pán z Götzendorfu a Helffenbergu (1673– 1741) – olomoucký kanovník a prelát, mecenáš barokních staveb na Moravě a významný mecenáš stavby poutního kostela v Dubu nad Moravou. Nechal postavit zámek v Nenakonicích a kapitulní probošství v Olomouci. Roku 1696 byl jmenován nesídelním kanovníkem olomouckým, sídelním se stal o pět let později. Největšího uznání se mu dostalo roku 1730, kdy byl zvolen prvním prelátem, kapitulním děkanem a generálním vikářem.

Filippo Picinelli (1604–c. 1679) – kanovník, autor kazatelské emblematické příručky *Mundus Symbolicus (Symbolický svět)*. Dílo bylo vydáno nejprve italsky v roce 1653 v Miláně, následoval překlad do latiny, v níž vyšel do konce 17. století hned třikrát. Na počátku 18. století bylo dílo vydáno také německy. V dobové literatuře bylo titulem často citovaným, což svědčí o jeho velké oblibě.

Plinius starší (23–79 n. l.) – římský filozof a válečník, autor přírodovědné encyklopedie starého Říma, *Naturalis historia*, čítající 37 svazků. Za války s Germány sepsal dvacetidílnou práci *Bella Germaniae*. Zabýval se botanikou, zoologií, lékařstvím, ale také uměním, historií a literaturou. Zemřel v důsledku evakuace obyvatelstva přímořských sídlišť ohrožených erupcí Vesuvu, již organizoval jakožto velitel římského loďstva. Na jeho počest se silná erupce vulkánu označuje jako „pliniovská“.

Otto Honorius z Egkhu a Hungersbachu (1675–1948) – římskokatolický kněz, kanovník, prelát a světicí biskup olomoucké diecéze. Pochován je v kryptě katedrály sv. Václava v Olomouci.

František Formánek – římskokatolický kněz, farář v Dubu nad Moravou, jeden z mecenášů stavby poutního kostela. Roku 1727 přenesl obrázek ze staré lípy v Nenakonicích do dubského kostela.

1. Poutní tradice

Poutní tradice má v křesťanství neopominutelný význam. Přestože Bible k poutím přímo nevybízí, nalezneme v ní několiké příběhy s postavou člověka-poutníka. Lidé odnepaměti podnikali poutě do Jeruzaléma, čímž se ztotožňovali s obrazem Krista, jenž jako poutník procházel zemi zaslíbenou a pravidelně na židovské svátky navštěvoval jeruzalemský chrám. Jeruzalém dodnes patří k nejnavštěvovanějším cílům křesťanských poutníků. Po Svaté zemi se dalším významným poutním centrem stal Řím. Nejstarším poutním místem na sever od Alp jsou Cáchy (Aachen) v Německu, korunovační město, do nějž vedla Česká poutní stezka s tradicí sahající do roku 1349, do doby vlády Karla IV. Tento český panovník také stál za vybudováním hospice v Římě pro české poutníky. (Odehnal 2008, s. 13)

Lidé se na cesty vydávali z různých důvodů, jež se v průběhu staletí do určité míry proměňovaly. Ať už člověk podnikal pouť kající, děkovnou či rytířskou, velmi často pro něj byla prostředkem, jak se kát za své hříchy, nebo jak nabýt duchovního obohacení. (Odehnal 2008, s. 13–14)

1.1. Poutnictví na Moravě

Tradice vykonávat poutě u nás má své kořeny ve středověku. Rozmach putování do větších dálek pak přišel v období křížových výprav. Za nejznámějšího moravského poutníka té doby můžeme označit šestého olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka,³⁶ jenž z míst spjatých s počátky křesťanství přivezl mnoho relikvií. (Odehnal 2008, s. 14)

Počátky rozvoje poutních míst na našem území nelze přesně datovat, nejstarším v legendách doloženým poutním místem jsou však Tuřany, jejichž zakladatelskou legendu popsal ve svém díle například Alipio Czermak. (Mihola 2010, s. 50) K rozmachu mariánské úcty dochází kolem roku 1240, kdy lidé ochrannou ruku světců vyhledávali z důvodu mongolského nebezpečí. Do tohoto období spadá vznik nejvýznamnějších poutních míst Markrabství moravského, mezi něž patří do dnešních dnů významné lokality, jimiž jsou Svatý Hostýn, Kotouč u Štramberka či Vranov u Brna. (Mihola 2010, s. 51)

³⁶ Jindřich Zdík (1083?–1150) – olomouckým biskupem byl zvolen roku 1126, pouť do Svaté země vykonal v letech 1126 a 1137.

Přestože jsme si ukázali, že byl mariánský kult na území Moravy poutním pilířem napříč staletími, největšího rozmachu dosáhl až v době barokní. Vedle drahocenných mariánských sošek, jež se v baroku často stávaly součástí hlavních svatyň, hrály neopomenutelnou roli také milostné obrazy. Za všechny můžeme vyzdvihnout černou madonu byzantského původu, palladium³⁷ Moravy, darovanou brněnskému chrámu augustiniánů sv. Tomáše a Panny Marie císařem Karlem IV., jež měla být údajně vytvořena samotným sv. Lukášem evangelistou. (Odehnal 2008, s. 15) Kromě centrálních svatyň skrývajících sošku, obrazy, či relikvii se na takovýchto poutních místech vyskytovaly ambity, kaple, kalvárie či getsemanské zahrady. (Odehnal 2008, s. 15)

1.2. Baroko, zlatý věk poutnictví

Dvě reformační vlny (husitská a luterská) na přelomu středověku a novověku přinesly značný útlum poutnictví. Rozštěpení věřících a proměna společnosti zapříčinila mírnou stagnaci a nestabilitu, tento stav však netrval příliš dlouho. (Odehnal 2008, s. 15) Poutní tradice byla reformátory v 16. století rázně odmítnuta a vyvstala dokonce otázka, zda se nejedná o pozůstatky pohanských obyčejů. (Mihola 2010, s. 54)

Vše zvrátil vývoj v českých zemích na počátku 17. století – neúspěšné stavovské povstání a následná porážka českých stavů v bitvě na Bílé hoře roku 1620 zapříčinila nejen upevnění moci Habsburků, ale také výrazný nárůst těch, co byli přinuceni konvertovat ke katolictví. Do čela rekatolizace se postavili jezuité a ve své činnosti se zaměřili na školy, tisk a kázání. (Vašica 1995, s. 177). V rámci rekatolizačního procesu bylo také budováno množství poutních chrámů i celých areálů, nastal opětovný rozvoj poutní tradice a vzrostl význam lidové zbožnosti. (Odehnal 2008, s. 15) Na realizaci rekatolizace se kromě církevních řádů, v čele s Tovaryštvem Ježíšovým, podílely také katolické šlechtické rody. Jejich podpora mnohdy spočívala právě v poskytování finančních prostředků na opravy a údržby poutních míst. Pro šlechtice byla tato finanční podpora otázkou cti, vyjádřením zbožnosti či poděkováním světicí za to, že nad nimi drží ochrannou ruku. Na některých místech dokonce můžeme narazit na rodinné hrobky šlechticů. (Mihola 2010, s. 54)

³⁷ Posvátný předmět, symbol města či země

Poutní stavby se staly neoddělitelnou součástí moravské krajiny a jak jsme již zmínili, jejich dochování v barokní podobě není náhodou. Mezi donátory patřili kromě bohatých šlechtických rodů také církevní hodnostáři, zejména olomoučtí biskupové. (Odehnal 2008, s. 16) I díky nim poutní místa dodnes reflektují dobovou víru, mentalitu a kulturu národa. (Mihola 2010, s. 49)

1.3. Od baroka po současnost

Rozkvět poutní tradice zabrzdil až nástup osvícenských panovníků. Reformy Marie Terezie a Josefa II. měly velký dopad nejen na řeholní život, ale i na poutě a procesí. Poutní tradice se sice nadále dodržovala, ale její sláva z doby baroka už byla minulostí. (Odehnal 2008, s. 17) Největší zlom přišel ve 20. století v době totality. Likvidace řeholních řádů a různé formy perzekuce aktivních věřících se podepsaly na úpadku poutních míst, z jejichž zázemí byli řeholníci vyháněni.

Rok 1989 přinesl po 40 letech útlaku náboženskou svobodu a mnoho míst se dočkalo opravy. Poutí místa se stala spíše stopou historie, v níž se pouze nese ozvěna majestátních procesí z dob baroka, jejichž krásu návštěvníci dodnes oceňují. (Odehnal 2008, s. 18)

2. Mariánský kult v období baroka

Zatímco v Čechách ve středověku významně dominoval kult svatého Václava a ostatních zemských patronů, na Moravě má své nezanedbatelné místo tradice zvěstovatelů Cyrila a Metoděje. Nejvýznamnější poutní místo, jež zhmotňuje úctu k těmto spolupatronům Evropy, je Velehrad, jenž je současně spojen s úctou mariánskou. (Odehnal 2008, s. 14)

Panna Maria byla vážena a ctěna hned z několika důvodů: byla ochránitelkou řádů, patronkou zemí a měst, rodů šlechtických i královských. V rodě Habsburků ji několik panovníků ctilo jako svou osobní patronku a není divu, že byla v rámci habsburské monarchie prohlášena patronkou každé země kromě Čech. (Mihola 2010, s. 54)

Za obnovou poutí v době pobělohorské stojí František kardinál z Ditrichštejna, ³⁸ jenž nechal v Mikulově vybudovat kapucínský klášter s napodobeninou nazaretského domku Svaté Rodiny (Santa Casa). Tato loreta, vybudovaná na počátku 17. století, se stala vzorem pražské lorety, naneštěstí však roku 1784 podlehla požáru, po němž byla místní milostná socha Panny Marie loretské umístěna v boční kapli svatého Václava. (Mihola 2010, s. 55)

2.1. Poutní slavnosti

Slavnosti, světské i církevní, jsou neoddělitelnou součástí barokního kulturního života, při nichž docházelo k novátorskému spojování velkých uměleckých děl s lidovými výtvary. Pořádání slavností se neopíralo pouze o liturgický kalendář, nýbrž často reagovalo na jubilea založení poutního místa či uskutečnění prvního zázraku. Nejvíce takovýchto slavností se na Moravě konalo ve dvacátých až čtyřicátých letech 18. století.

Událostí enormních rozměrů byla korunovace Matky Boží na Svatém Kopečku u Olomouce roku 1732, další proběhla roku 1736 v Brně při příležitosti korunovace Palladia Moravy. (Mihola 2010, s. 69–71)

³⁸ Horlivý rekatolizátor, po r. 1620 nejzámožnější muž Moravy, kazatel na poutních místech

2.2. Mariánská poutní místa na Moravě

Již v době baroka vznikala díla věnující se jednotlivým poutním místům, jejich historii a významu. Mariánskými poutními místy se v polovině 17. století zabýval Wilhelm Gumpfenberg³⁹ v díle *Atlas Marianus*, v němž mapuje celý mariánský svět, v jehož výčtu nechybí ani osm poutních míst moravských. (Mihola 2010, s. 66)

Z domácích autorů můžeme zmínit brněnského augustiána P. Alipio Czermaka, jenž v 2. polovině 18. století sepsal dosud nepublikované dílo *Atlas Marianus Marchionatus Moraviae* věnované moravským mariánským poutním místům. Tato práce se podrobně věnuje hned třiceti lokalitám s podrobným popisem a vyobrazením předmětů tamní poutní úcty. Za zmínku stojí také Bohuslav Balbín, český historik a jezuita, jehož vztah k moravským poutním místům je reflektován v jeho dílech. (Odehnal 2008, s. 17)

Tyto spisy poskytují ucelenější náhled do zakladatelských legend, jež do té doby nebyly pečlivěji zaznamenány a přenášely se spíše v orální kultuře. Jednotlivé příběhy popisují zázračné události, ať už se jedná o uzdravení či pomoc v nebezpečí, a jsou si svými příběhy často podobné. (Mihola 2010, s. 49)

³⁹ Wilhelm Gumpfenberg (1609–1675) – bavorský jezuita a teolog

3. Poutní kostel Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou

Historie Dubu nad Moravou se datuje zpět do roku 1141. Tehdy byla osada majetkem olomouckého kapitulního kostela⁴⁰ a v tomto postavení zůstala až do roku 1848. Zmínku o tamním původním kostele nalezneme v korespondenci papeže Bonifáce VIII. z roku 1297, samotný vznik stavby však nelze přesně určit. Na stejném místě původní stavby byl kolem roku 1470 vystavěn kostel nový, zasvěcený Všem svatým, do nějž byl ve dvacátých letech 18. století umístěn milostný obraz Panny Marie dubské. (Odehnal 2008, s. 39–42) Při této příležitosti roku 1730 se dostavili poutníci ze 17 farností a jejich množství bylo takové, že se většina do kostela nevešla, a mše proto musela být sloužena i venku. Na slavnosti se podílelo celkem 29 církevních představitelů, mezi nimiž se vyskytoval také hrabě Otto Honorius Eghk. Hlavní kázání, jež je předmětem naší edice, přednesl Antonín Josef Dreser. (Šigut 1944b, s. 19–20)

S rostoucím množstvím poutníků rostla také potřeba vystavět chrám nový, jenž by pojmul větší počet věřících a poskytoval by důstojnější místo pro uložení milostného obrazu. K výstavbě nového chrámu došlo zejména díky dvěma mecenášům, jimiž byli František Ferdinand Oedt, kapitulní děkan a olomoucký hrabě, a dubský děkan František Ferdinand Formánek. Hrabě Oedt měl panství v nedalekých Nenakonicích a dubskému kostelu vypomáhal už v letech předešlých – na výstavbu kostela dle záznamů věnoval padesát tisíc zlatých. František Formánek stavbu kostela inicioval a následně na ni dohlížel. Jeho počáteční vklad činil šest tisíc zlatých. Oba mecenáši učinili kostel v poslední vůli svým univerzálním dědicem a po jejich smrti se stal pokračovatelem budování velkého díla dr. Josef Antonín Zháněl, jehož přínos pro dubský kostel je také neopomenutelný. Celá stavba si vyžádala na 150 tisíc zlatých (Šigut 1944b, s. 22–25).

Stavba kostela započala roku 1734 a zejména vnitřní výstavba zabrala dlouhá léta. Poutní kostel Očišťování Panny Marie dubské byl s mírným zpožděním, zapříčiněným nepokoji z příchodu pruských vojsk, vysvěcen roku 1761. Této slávy se zúčastnilo na třicet kněží a přišlo mnoho tisíc věřících (Šigut 1944b, s. 40–41). Tato nová poutí svatyně je do dnešních dnů výraznou dominantou kraje, z hlediska

⁴⁰ Kostel svatého Václava

krajinné scénografie nalezneme podobný kostel v Lechovicích na Znojemsku a v Brně-Tuřanech. (Mihola 2010, s. 168)

V dubské farnosti se v průběhu staletí konala četná setkání zbožných bratrstev, a to hned čtyřikrát do roka. Jedno z těchto setkání se konalo první neděli v září, z čehož se vyvinula tradice pouti konající se zde dodnes. Ta se neváže na žádný z mariánských svátků, nýbrž na svátek Andělů.

3.1. Obraz

Milostný obraz Panny Marie dubské, také nazývaný Hvězda z Dubu (Odehnal 2008, s. 39) je velmi prostým dílem místního laického umělce a jeho čistě umělecká hodnota je minimální. Jeho nevyčíslitelná hodnota spočívá v zázracích, jež si u něj věřící v průběhu let vyprosili. Obraz je otiskem dřevořezby na papíře představující Panu Marii s Ježíškem na klíně v tradičním zobrazení byzantských černých Madon. Zatímco tvář Panny Marie je obrácena přímo k divákovi, tvář Ježíška je mírně pootočena. Na hlavách mají obě postavy barokní korunky, Ježíšek má současně i svatozář. Ta je u Matky Boží nahrazena sluncem a měsícem, jejími církevními emblémy. Na rukou můžeme zaznamenat stigmata, otisky Kristových ran. Na obraze se vyskytují další dva důležité prvky: jedním je žezlo, jež třímá v pravici Panna Maria a jež zdůrazňuje její důstojnost, tím druhým je koule s křížkem v levici Ježíška symbolizující jeho všemohoucnost. Majestátnost celého obrazu završuje bohatě zdobený šat. Obraz je umístěn nad svatostánkem hlavního oltáře. (Šigut 1944b, s. 9)

Pověst vážící se k původu tohoto obrazu spadá do roku 1727 a o tři roky později je zaznamenána v kázání Antonína Josefa Dresera. Ve spisku věnovanému původu a rozkvětu dubských poutí z r. 1742 je následovně dubským děkanem Josefem Zhánělem (Šigut 1944b, s. 11) rozvinuta o zázrak. Obraz na lípě měl dle záznamů vydávat silné světlo značící slávu Panny Marie v nebi, jež mělo být symbolem její přímluvy za každého, kdo jí prokáže svou víru. Díky tomuto příběhu dostal obraz přívlastek „zářící“. (Šigut 1944b, s. 10)

Pověst byla v průběhu let mírně obměňována, to však nemění nic na tom, že jakmile došlo mezi věřícími k rozšíření pověsti o zázračném obrazu, zástupy poutníků směřujících k lípě v Nenakonicích neustále rostly. S tím je spojený také

rostoucí počet zázračných uzdravení, k nimž mělo díky modlitbám u obrazu docházet. Na doporučení konzistoře, již celou záležitost oznámil tehdejší dubský farář, byl obraz v podvečer svátku svatého Václava v tichosti přenesen do farního kostela a zavěšen na stěnu na evangelijní straně oltáře. (Šigut 1944b, s. 11)

Přenesením obrazu se však zbožná úcta pouze znásobila a zástupy nemocných si k obrazu přicházely vyprosit zpět své zdraví. Už v polovině roku 1728 byl farář Formánek donucen vyžádat si druhého kaplana, jelikož dva kněží již nestíhali vykovávat všechny své povinnosti vůči věřícím. (Šigut 1944b, s. 12) Skrze rostoucí počet projevených milostí byl donucen pořádit jejich seznam a zaslat jej do konzistoře s žádostí o sestavení komise pro přezkoumání pravosti nadpřirozených událostí. Tato komise byla sestavena (z tehdejších významných osobností) v září roku 1728 a sestávala z šesti členů, mezi nimiž figuroval také Antonín Josef Dreser, viceděkan kralický. Komise se při vyšetřování řídila přísnými pokyny, zasedala hned několikrát a výsledky svého jednání odeslala kardinálu Schrattenbachovi. Ten po přečtení této zprávy vydal dekret, v němž dává svolení k prohlášení obrazu za milostný a povoluje jeho umístění na hlavním oltáři dubského kostela. (Šigut 1944b, s. 15–18)

Obraz mohl být prohlášen za milostný po uplynutí tří let předepsaných církevním právem, k čemuž došlo v neděli 22. října roku 1730. V osm hodin ráno bylo proneseno slavnostní kázání, po němž následovalo sejmutí obrazu ze stěny chrámu a jeho umístění na hlavní oltář. Slavnosti pak pokračovaly až do odpoledních hodin. (Šigut 1944b, s. 19)

Na místě lípy v Nenakonicích, jež byla po přenesení milostného obrazu do kostela Všech svatých pokácena, a jejíž zbytky byly uloženy v sakristii dubského kostela, dnes stojí socha Anděla strážného v pravé ruce držícího obraz Panny Marie dubské a levou rukou ukazujícího k dubskému kostelu. (Šigut 1944b, s. 34–35)

4. Barokní homiletika

Názory na jezuitskou literaturu 18. století byly na přelomu 19. a 20. století veskrze negativní, a to ze strany teologů i literárních historiků. Baroko se, v době zaměřené na pokrok, jevílo jako úpadkové a netolerantní, pouze kopírující dobu přechozí. Do dnešní dnů se tak často zachoval mylný obraz baroka jako doby temna. (Sládek 2005, s. 8) Barokní homiletice byla po dlouhá léta odpírána její umělecká hodnota a většina literárních historiků se k ní stavěla poněkud odmítavě. (Kopecký 1968, s. 64–65) Slovník z první třetiny 20. století dokonce označuje dobu pobělohorskou jako nejsmutnější dobu kazatelství: „Bezuzdná obraznost, nedůstojné vtipy, titěrnost, zhrublá a nevkusná forma snižovaly slovo Boží a překážely jeho působnosti.“ (Podlaha et al. 1930, s. 15)

Co se terminologie týče, tak homiletika nezahrnuje pouze kázání, ale také homilie. Samotný termín „homilie“ označuje výklad biblického textu, zatímco kázání je spíše duchovní promluvou. V českém prostředí se však od rozlišování těchto dvou pojmů upustilo, sami autoři významový rozdíl těchto dvou pojmů nedodržují a užívají zpravidla termínu kázání. (Kopecký 1968, s. 62)

Kazatelské texty byly náročné na přípravu a autora často stály mnoho úsilí. Bývaly propracovanější; kromě upoutání pozornosti posluchače a jeho následného poučení a výchovného působení se kladl velký důraz také na celkovou estetičnost, originalitu a výjimečnost. Kazatelé proto začali využívat množství řečnických figur a neobvyklých slovních spojení. Kázání tak naplňovali nejen rozumem a vědomostmi, ale také vtipem a duchem. (Vašica 1995, s. 201)

4.1. Typy kázání

Kázání se mírně lišila podle toho, při jaké příležitosti byla přednášena. Dle jejich funkce je lze rozdělit do několika kategorií, u nichž lze pozorovat mírnou změnu formy. Rozlišujeme mezi kázáními nedělními a příležitostnými.

Nedělní kázání byla pravidelná a sloužila k poučení a přesvědčení posluchače, zejména k připomenutí křesťanských pravd. Skrze svou týdenní pravidelnost bývala navzájem provázaná.

Příležitostná kázání byla oproti tomu více solitérní a s častokrát vyšší uměleckou hodnotou. Poučná funkce zde ustupovala funkci umělecké a zábavné, kazatel měl

tak více prostoru k prokázání svého talentu a své kreativity. V období rekatolizace se konaly velké církevní slavnosti doprovázené svěcením chrámů i pořádáním poutí. Často se při této příležitosti zvali věhlasní kazatelé odjinud, což skýtalo pro posluchače vítané oživení a možnost porovnat rétoriku více kazatelů. (Sládek 2005, s. 14–15) Tato kázání pak bývala často tištěna.

Zvláštním druhem kázání byly řeči pohřební. Ty nesloužily pouze k oslavě zemřelého, nýbrž poskytovala prostor pro poučení o lidské smrtelnosti a malosti. Mezi jejich autory patřil Jan Ignác Dlouhovesský nebo Václav Plevňovský. (Kalista 1941, s. 322)

4.2. Význam homiletiky v baroku

Barokní kázání byla nedílnou součástí každodenního života jedince, ať už na vesnicích, nebo ve městech. Dnes nám jsou cenným dokladem dobové mentality a smýšlení o světě.

Katoličtí kazatelé byli tlumočníci božích přikázání a boží vůle, jejich kazatelská činnost byla často jejich celoživotním odkazem. Mezi takovéto autory výhradně tvorby homiletické patří Daniel Nitsch, Karel Račín z Račina nebo Xaver Ignác Táborský. Asi nejznámějším a ve své době velmi úspěšným kazatelem byl Bohumír Hynek Bilovský. (Kalista 1941, s. 322)

Význam homiletiky nespočívá pouze v jejím vlivu na posluchačův rozum, ale také v jejím působení na jeho city a na jeho vůli, čehož dosahuje pomocí emocionálně zabarveného jazyka a pestrých uměleckých prostředků, jakými jsou metafora, hyperbola či apostrofa. I díky tomuto můžeme kazatelskou produkci řadit mezi uměleckou literaturu.

Velké množství užívaných metafor bylo přejato z Bible a souviselo často s postavou poutníka či s představou daleké cesty. Nejčastěji používanými kontrasty byly život a smrt, bohatství a chudoba, zdraví a nemoc. Právě kontrasty spolu s apostrofami, řečnickými otázkami či zvoláními umocňují celkové napětí pronášené řeči. Považujeme za důležité zdůraznit, že homiletická produkce neusiluje pouze o poučení posluchače, o pouhé citování a fakticky přesnou reprodukci daných pramenů, přestože právě poučení posluchačů a ovlivňování jejich názorů je jejich stavebním kamenem. (Kopecký 1968, s. 62–64)

Homiletika sloužila jako promyšlené pokračování katechetiky. Základní vzdělání ve škole se lidem mohlo časem z paměti vytratit, a kázání proto z části sloužilo právě jako opakování základních křesťanských pravd. Při kázání měl na lidové vrstvy vliv jazyka a obraznosti. I prostý člověk se tak mohl vzdělat v náboženské symbolice a pod vlivem těchto myšlenek následně formovat své hodnoty a morální zásady. Skrze dobovou homiletiku je nám dnes umožněno nahlédnout do duchovního světa našich předků. (Sládek 2005, s. 9–11)

Kázání v raném novověku se uplatnilo také jako forma lidové četby. Zatímco ženy měly k četbě modlitební knížky, muži četli spíše postily, knihy tištěných nedělních promluv. Dále se tiskla kázání sváteční, ať už ve sbírkách nebo jednotlivě, příležitostná kázání se pak tiskla pouze samostatně. Do současnosti se dochoval pouhý zlomek kázání, rukopisů je však podstatně menší množství. S tiskem přichází otázka toho, do jaké míry byly texty upraveny, zda prošly cenzurou, zda byly kráceny nebo dlouženy.

Kázání se tiskla v nákladech několika stovek exemplářů, většinou několik měsíců až let po přednesení, jsou však i případy tisku před slavností – v tomto případě se výtisky rozdávaly před samotnou událostí. (Sládek 2005, s. 21–22)

4.3. Kazatelské pomůcky

Kazatelské pomůcky ulehčovaly kněžím hledání jednotlivých podnětů a motivů. Mají podobu příruček a encyklopedií, rejstříků a přehledů určených pro tvorbu kázání. Nejstarší a současně nejrozsáhlejší příručkou je dílo Petra Belchoria ze 14. století. Celoživotní dílo benediktinského mnicha čítá na 1 300 folií.

Další takové dílo sepsal Filippo Picinelli, italský augustinián, jenž své texty z velké části přejímal od dobových emblematiků. Svou práci rozdělil do pětadvaceti tematických knih dle jednotlivých jevů. Jednotlivé knihy věnoval například ptákům, stromům nebo bohům a lidem. (Sládek 2005, s. 25)

5. Struktura kázání

Koncem 17. a počátkem 18. století se homiletika stala vůdčím prozaickým žánrem a dala prostor rozmachu konceptuálního kázání. To se vyznačuje novým způsobem tvorby i přednesu, což je zapříčiněno také tím, že kazatelé toužili po originalitě svého projevu, stejně jako toužili po udržení zájmu svých posluchačů. Kazatelé si zvolili úryvek z Písma, jenž se stal podkladem celého kázání. Při samotné tvorbě se často zhlédli v užívání metafor, alegorií a hyperbolizace. V případě, že kázání vyšlo tiskem, byl jeho dopad na společnost daleko větší. Současně s tím, že lidé měli možnost je číst a opakovaně se k nim vracet, rostla potřeba dát dříve pouze mluvenému slovu co nejdokonalejší podobu. S dochovanými tisky však přichází také otázka, do jaké míry byla kázání před tiskem upravena, či zda procházela dobovou cenzurou.⁴¹

Neschopnost určit kompletnost či totožnost textu s jeho původní přednesenou verzí není jedinou překážkou stojící v cestě k vytvoření pravdivého obrazu nejen tehdejšího slohu, ale také podoby mluveného jazyka. Při nahlédnutí do tištěných kázání narážíme na zřetelný problém u zápisu grafémů *i/y*, a to v poměrně nahodilém způsobu jejich užití, zejména co se týče zápisu kvantity. Ve výsledku je pak mnohdy obtížné stanovit, zda jevy považovat za dobovou jazykovou zvláštnost, nebo spíše za chybu či nedůslednost tiskaře.

Konceptuální kázání vychází z krátkého úryvku (perikopy) ze Starého či Nového zákona. Poté následuje úvodní část, exordium, seznamující posluchače s tím, co jej čeká. Stěžejními částmi textu jsou confirmatio, narratio a refutatio, v nichž kazatel postupně uvádí své jednotlivé teze, jež podporuje různými důkazy. Neopomíná zmínit názory opozitní, jež následně svými argumenty jednoduše vyvrací. Konec je tvořen peroratiem a conclusiem, tedy shrnutím a závěrem. Tyto části obsahují nejčastěji modlitbu či prosbu a celé kázání uzavírají hlavní myšlenkou. (Vašků 2022, s. 62–65)

⁴¹ HORSKÝ, Jan. 2007. Miloš Sládek (ed.), Svět je podvodný verbíř aneb výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století. Dějiny – Teorie – Kritika. [online] 1/2007. Praha: Fakulta humanitních studií UK [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.dejinyteoriekritika.cz/Modules/ViewDocument.aspx?Did=169>

5.1. Dub za krále stromův vyvolený

Kázání, na něž je edice zaměřena, můžeme s jistotou označit za konceptuální. Dreser si pro příležitost prohlášení obrazu Panny Marie za milostný vybírá perikopu z knihy Soudců „Pojďte a pod stínem mým odpočiňte“.

Na úvod si volí biblický příběh volby krále mezi stromy. Stromy postupně oslovují olivu, fíkovník a vinný keř, ale ti všichni královskou korunu odmítají. Nakonec jejich žádost přijímá bodláčí, strom zlý a podlý. Skrze perikopu se autor dostává k dalšímu podobenství, v němž si lid Sichemských zvolil za krále tyrana Abimelecha.

Kazatel se po těchto obrazech navrací zpět ke stromům a táže se jich, jaký strom by za krále zvolili v tu chvíli, načež vyjmenovává různé kandidáty. Od stromů se mu však odpovědi nedostává, obrací se proto na posluchače a pomocí apostrof si oklikou dělá prostor k vyjádření svého názoru, aniž by posluchačům odpíral možnost jejich vlastní volby.

V hlavní části kázání se Dreser dostává k lípě, přičemž vychází z emblematické encyklopedie *Mundus Symbolicus*. Popisuje krásu lípy, její užitečnost, ale současně i neschopnost nést ovoce. Tuto myšlenku Dreser rozvíjí vlastním čtyřverším. Danou definici lípy vzápětí odmítá a v dalším dvouverší naopak opěvuje její plodnost. Aby doložil pravdivost svých slov, popisuje lípu v *Nenakonicích* a obrázek na ní se nacházející. Hovoří o původu obrázku a popisuje jeho moc a sílu, přičemž neopomíjí zdůraznit ani svou přítomnost u posuzování zázraků, ani očitě svědky a mecenáše, kteří se o rozvoj poutního místa zasloužili.

Králem stromů se však nestává lípa, nýbrž dub, jehož zvolení kazatel chytře vkládá do úst svých posluchačů. Právě dub kazateli poskytl hned několikerou možnost ukázat svůj řečnický talent. Nejprve využívá zmínek o dubu v Bibli, na nichž demonstruje velikost a důležitost dubu. Následuje fakt, že se v té chvíli sám v Dubu nachází. V neposlední řadě využívá latinského slova *dubium*, pochybnost, jehož zakomponováním do textu rozvíjí líbivou hru se slovy: „A proto taký i já s vámi se snáším, a mý všechny *vota* na dub skládám a o tom nemám žádné *dubium* aneb pochybnosti, že bych pochybil, když magno *dubium*, velký dub, za krále všech stromův volím.“

V závěru pak autor korunuje za krále stromů dub a skrze perikopu a symbol stínu vyzdvihuje Pannu Marii v obrázku zobrazenou jako královnu, která skrze nebe

a zemi poskytuje spolu s posvátným stromem stín, pod nímž věřící naleznou útěchu a bezpečí. Stín dubu se tak stává paralelou stínu Panny Marie, která jako magnet přitahuje věřící: „Tenkrátě při tobě skušuji opravdový milosti magnet, kterým ty srdce lidský i nad železo tvrdší k tobě přitahuješ! Jaká to moc!“

Právě magnet je jedním z významných barokních emblémů a téměř výhradně bývá spojován se základním obrazem magnetu-Krista. Tomuto emblému se ve svém díle věnuje literární historik Alexandr Stich, jenž poukazuje na to, že se tento motiv až do poloviny 18. století pojil výhradně s Kristem, až na výjimku v podobě tehdy nově kanonizovaného Jana Nepomuckého. K magnetu se podrobně vyjadřuje také Filippo Picinelli. Přestože je magnet spojen primárně s Kristem, vztahuje se současně k církvi a celkově je spojen s hodnotami, jakými jsou láska a stálost.

Kazatel na konci vyzývá posluchače, aby odpočinuli pod zázračným stromem a odevzdali se do rukou Panny Marie, která jim skýtá ochranu dnem i nocí, když se o ni zaslouží.

Kázání patří mezi mariánské, přestože se nejvíce věnuje posvátnému stromu. Navzdory tomu, že označuje Pannu Marii jako královnu, není kázáním korunovačním. V kázání je hojně využito metaforického přirovnávání lidí k dřevinám, což je komparace vycházející z Matoušova evangelia.⁴²

⁴² SOLEMAIN POUR HASHEMI, Michaela. Ještě k motivické exkluzivitě v barokní literatuře, z části i nadnárodně. Brno [cit. 2023-04-19] Dostupné z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretil/34.pdf>

6. Antonín Josef Dreser

Antonín Josef Dreser se narodil ve Vyškově 5. února 1694. Navzdory chudobě, v níž vyrůstal, mu studium nebylo odepřeno. V mládí byl přijat do služeb premonstrátského kláštera Hradisko u Olomouce, kde své studium také zdárně zakončil – stal se mistrem filozofie a bakalářem teologie.

Celý jeho život je výrazně spjat s osobností kardinála Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu. Nedlouho poté, co se Dreser stal kaplanem a administrátorem fary v Babicích u Jaroměřic, byl na náklady kardinála Schrattenbacha poslán na vyšší studia do Salzburku, kde roku 1724 promoval jako doktor obojích práv.

Po jeho návratu do vlasti následoval rychlý kariérní postup, na jehož vrcholu na něj čekal post jednoho z nejvýznamnějších moravských kněží. Jakožto papežský protonotář se zúčastnil množství významných komisí, o nichž následně sestavoval protokoly. Jednou z těchto komisí byla také ta zkoumající podstatu mnoha zázračných uzdravení v Dubu nad Moravou. Roku 1726 byl kardinálem pro svou učenost jmenován přísedícím konsistoře a radou kardinála Schrattenbacha, zanedlouho poté se stal farářem kralickým a prvním děkanem nově zde zřízeného děkanství.

Za svého života vykonal mnoho dobrých skutků a stal se tak příkladem nesobecké zbožnosti. Podporoval vzdělání i umění, staral se o chudé a napomáhal rozmachu poutí a slavností a celkovému rozvoji náboženského života. (Bartková 2009, s. 93) Na vlastní náklady nechal vystavět školu i chudobinec. Zemřel ve věku 56 let v roce 1749, pochován je ve farním kostele v Kralicích na Hané. (Šigut 1944a, s. 33–34)

7. Literární tvorba Antonína Josefa Dresera

Antonín Josef Dreser se etabloval doktorskou disertací, již věnoval výkladu prvnímu z pěti dekretálů⁴³ papeže Řehoře IX.⁴⁴ Tato rozsáhlá práce psaná v latině nese název *Tractatus ad Librum I. decretalium Gregorii IX.*⁴⁵ a je věnována Zikmundu Felixi ze Schrattenbachu, salzburskému dómskému děkanu, bratru kardinála ze Schrattenbachu. V předmluvě Dreser oběma bratrům děkuje za umožnění tak nákladného studia.

Podobné literární činnosti se Dreser dále nevěnoval, jeho další literární snahy a úspěchy se objevily v oblasti homiletiky. Jeho kazatelské nadání bylo v okolí jeho působení velmi ceněno, a tak byl zván na slavnosti různého druhu, aby jim svým projevem dodal na kráse a bohatosti.

Velké množství kázání zůstalo pouze v rukopisech, a tudíž v průběhu let došlo k jejich nenávratné ztrátě. Několik z nich však bylo vytištěno, uschováno v knihovnách a přestálo zkoušku času až do našich dnů, díky čemuž můžeme i dnes znovuobjevovat Dreserovo kazatelské nadání. (Šigut 1944a, s. 34)

7.1. Dub za krále stromův vyvolený

Kázání při přenesení milostného obrazu Panny Marie dubské z 22. října 1730 je nejstarším dochovaným Dreserovým kázáním. Jeho tématem je citát z knihy Soudců: „Pojďte a pod stínem mým si odpočiňte“. Mimo líčení počátků uctívání obrazu se v něm také poukazuje na milosti, jež se před milostným obrazem udály. Na samotném konci kázání se uvádí počty mší a poutníků v letech 1728 až 1730. (Šigut 1944b, s. 20)

Dreser své kázání vydal tiskem v Olomouci roku 1732 a věnoval jej přednímu staviteli dubského kostela hraběti Františku Ferdinandu Oedtovi.

Na základě tohoto kázání měl Dreser v úmyslu sepsat text o poutích dubských a o milostech zde dosažených, avšak k tomu nikdy nedošlo. Tuto myšlenku naplnil roku 1742 dubský farář dr. Josef Zháněl, jenž sepsal a vydal latinský spis o dějinách dubských poutí. (Šigut 1944a, s. 36)

⁴³ Dekretálie označují kanonické právní předpisy vydávané papeži

⁴⁴ Dekretály Řehoře IX., označovány také jako *Libra Extra* (r. 1234), jsou prvním oficiálním podnětem ke kodifikaci kanonického práva

⁴⁵ Překl. *Pojednání o Dekretálech Řehoře IX.*

7.2. Divus Joannes Nepomucenus

Roku 1731 se Antonín Josef Dreser jako kazatel účastnil svatojánských slavností v Olomouci, jež se konaly na počest roku 1729 svatořečeného Jana Nepomuckého. Slavnosti vyvrcholily osmého dne v chrámu sv. Václava, kde Dreser pronesl latinské kázání s názvem *Divus Joannes Nepomucenus* za přítomnosti kardinála Schrattenbacha, na nějž se na konci kázání obrací s prosbou o urychlení kroků vedoucích k oslavě moravského mučedníka Jana Sarkandra. Tyto snahy byly zahájeny již v roce 1715. (Šigut 1944a, s. 35)

7.3. Hora premonštrátská nad všechny hory vyvýšená

Další dochované kázání, z roku 1732, oslavuje stoletou památku založení poutního místa na Svatém Kopečku. Na oslavu toho výročí a současně na oslavu dokončení stavby chrámu pořádali premonstráti z kláštera Hradisko, jimž kopec patřil, korunovaci sochy Panny Marie „královnou Moravy“. Dvě korunky, za jejichž získání se v Římě zasloužil kardinál Schrattenbach, na milostný obraz vložil světicí biskup Honorius Egkh. Dle záznamů se jednalo o jedny z největších moravských slavností – trvaly osm dní a zúčastnilo se jich na sto tisíc věřících. Největší oslavy se konaly na svátek Narození Panny Marie, kdy si zástupy věřících měly možnost vyslechnout slavnostní bohoslužbu od biskupa Sekavského, přičemž slavnostním kazatelem byl Antonín Josef Dreser. (Šigut 1944, s. 35)

7.4. Smuteční kázání

Kardinál Schrattenbach byl výraznou osobností v Dreserově životě, proto není divu, že další tiskem vydané kázání je právě *Bolestná žalost a žalostná bolest* z roku 1739, jenž bylo předneseno při smutečních slavnostech za kardinála ze Schrattenbachu v Kroměříži v chrámu sv. Mořice. Na žádost kardinálova synovce⁴⁶ bylo přeloženo do němčiny,⁴⁷ čímž text zpřístupnil i lidem bez znalosti českého jazyka. Dvojjazyčně vyšlo také smuteční kázání na počest kněžny Maxmiliány Marie z Lichtenštejna předneseného v holešovském kostele v roce 1741, jež je současně posledním tištěným i dochovaným kázáním Antonína Josefa Dresera. (Šigut 1944, s. 35–36)

⁴⁶ František Antonín ze Schrattenbachu, nejvyšší moravský sudí (1712–1783)

⁴⁷ Schmertzliche Trauer und trauriger Schmerz

Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit edici barokního kázání od kněze Antonína Josefa Dresera, předneseného v Dubu nad Moravou při příležitosti prohlášení místního obrazu za milostný. Od tohoto ve své době významného a dnes již pozapomenutého moravského kazatele jde o teprve druhé kázání, jemuž se dostalo moderní edice. Tím prvním je pohřební řeč za hraběte Schrattenbacha s názvem *Bolestná žalost a žalostná bolest*, již edičně upravil a v roce 1944 vydal František Šigut. Naším cílem bylo navázat na jeho snahy a skrze zpřístupnění tohoto kázání nabídnout čtenáři možnost blíže prozkoumat Dreserovu kazatelskou činnost a současně podrobněji nahlédnout do myšlení barokního člověka.

Ediční zásady uplatněné při transkripci textu zmiňujeme v ediční poznámce. Při přepisu textu jsme postupovali na základě odborných studií a zohlednili jsme také praxi edic zaměřených na vydání barokních textů. Kázání jsme transkribovali do novočeského pravopisného systému v takové míře, abychom přitom zachovali zvukovou podobu jazyka i všechna specifika barokní češtiny i lokálního nářečí.

Pro lepší porozumění jsme doplnili informace o dobových reáliích vyskytujících se v textu, čímž jsme se snažili docílit čtenářsky vstřícnější recepce celého díla.

V teoretické části doprovázející edici jsme usilovali o co nejkompletnější zasazení kázání do širšího historicko-společenského kontextu. Nejprve jsme se zaměřili na poutní tradici a celkový rozvoj poutnictví na Moravě i ve světě, zejména nás zajímal původ a rozvoj mariánského kultu. Dalším bodem byl rozbor barokní homiletiky jako celku, což nabídlo také prostor pro podrobnější rozbor kázání této edice. Neopomenuli jsme zmínit samotného autora tohoto díla, ani jeho další dochované spisy. Nakonec jsme se věnovali také samotnému poutnímu místu v Dubu nad Moravou a větší pozornost jsme upoutali také na obraz samotný.

Nakonec jsme se vyjádřili k samotnému kázání, jehož rozbor jsme doplnili obecným popisem kazatelovy práce a principu, na jehož základě kázání vznikala.

Tato práce po téměř osmdesáti letech odkrývá další část homiletické tvorby Antonína Josefa Dresera a přináší pohled nejen na kazatelův literární talent, ale také na dobu, v níž kázání vzniklo.

Anotace

Jméno a příjmení autorky	Jana Zavadilová
Název katedry a fakulty	Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzita Palackého v Olomouci
Název diplomové práce	Antonín Josef Dreser: Dub za krále stromův vyvolený... (1732). Edice a komentář
Vedoucí práce	Mgr. Jana Kolářová, Ph. D.,
Počet znaků	95 578
Počet příloh	0
Počet použité literatury	41

Klíčová slova:

Antonín Josef Dreser, kázání, baroko, edice, homiletika, Dub nad Moravou, Panna Maria, poutnictví

Keywords:

Antonín Josef Dreser, Sermon, Baroque, Edition, Homiletics, Dub nad Moravou, Virgin Mary, Pilgrimage

Anotace

Cílem této práce je zpřístupnit dnešnímu čtenáři barokní kázání *Dub za krále stromův vyvolený* z pera moravského kněze Antonína Josefa Dresera. Základem edice je přepis textu do novočeského pravopisného systému, zatímco jsou zachovány zvláštnosti barokního jazyka a autora idioktu. V doprovodném komentáři je pak čtenář obeznámen jednak s okolnostmi vzniku kázání, ale také s historií poutního místa, mariánského kultu i s vývojem poutnictví na Moravě. Představen je zde také autor kázání spolu s jeho další homiletickou tvorbou.

Summary

The aim of the thesis is to create an edition of Baroque sermon *The Oak Chosen as the King of the Trees* by the Moravian priest Antonín Josef Dreser. The basis of the editorial work on the text represents the transcription into the New Czech orthographic system while preserving the specific sound form of the language together with the specifics of the author's idiolect. In the accompanying commentary, the reader is introduced to the surroundings of the origin of the sermon and the history of the pilgrimage site as well as with the process of how the pilgrimage evolved throughout the centuries. We also introduce the priest and his other homiletic work.

Resumé

In this thesis we want to present to readers a Baroque sermon by Moravian priest Antonín Josef Dreser in its present-day edition. This sermon was recited in Dub nad Moravou in the occasion of declaring a local painting amatory. It is only the second sermon written by this priest, that was given a modern edition. The first one was published in 1944 and was prepared by František Šigut. Our aim was to continue in his tryings to create a complete edition of Dreser's printed work, which offers us an insight both into the mind of baroque priest and into the minds of his listeners.

The transcription of the text into modern day grammar system is the main part of this thesis. All the changes that we made during the transcription of the sermon are mainly based on the professional studies, but we also took into account the practice of editions that are focused on similar Baroque texts. The changes that we made are presented in the Editorial Note. Our goal was to create a modern edition while preserving linguistic specifics and local dialect, we tried to keep the curiosities of the language as long as it didn't interfere with the smooth perception of the text.

Following the transcription we added brief explanations to some of the names that appeared in the text and might be unknown for modern reader.

In the other part of the thesis we focus on putting the sermon into wider historical and social kontext. First we introduce the pilgrimage tradicion and the overall development of pilgrimage in Moravia. Then we present the cult of Virgin Mary and Baroque homiletics, as well as the origin of the paintig of Virgin Mary. We also pay attention to the priest and to the prints of his work.

This thesis brings another part of Dreser's long forgotten work to the modern reader and brings invaluable insight into early 18th century homiletics.

Seznam literatury

Primární literatura:

DRESER, Antonín Josef. 1732. *Dub za krále stromův vyvolený aneb kázání v Dubě při slavném přenášení zázračného obrazu Nejsvětější rodičky Boží Marie Panny Dubskej dělaný, od Antonína Josefa Dresera, obojích práv doktora, Jeho Eminenci nejdůstojnějšího a vysoce osvíceného, Svaté římské církve kardinála z Schrattenbachu, biskupa holomouckého etc. etc. duchovní rady, při slavném biskupským ouřadu přisedícího, na ten čas děkana kralického.* Vytisknuto v Holomouci, za Františka Antonína Hirnle faktora.

DRESER, Antonín Josef. 1738. *Bolestná žalost a žalostná bolest nad smrti dobrotivého otce, totižto jeho knížecí eminenci z nejdůstojnějšího a výsoce osvíceného pána pána Wolfganga Hannibala, Svaté římské církve pod založením sv. Marcela kněze-kardinála z Schrattenbachu, dědičných císařských zemích a arciknížecího a rakouského domu při stolici apoštolské ochránce, biskupa holomouckého vůdce, Svaté římské říše knížete, královské české kaple hraběte; Jeho Jasnosti císařské skutečné tajné rady v království Neapolitánským někdejšího místodržícího generálního hejtmána etc. etc.* Vytisknuto v Olomouci, za Františka Antonína Hirnle.

DRESER, Antonín Josef. 1944. *Bolestná Žalost a Žalostná Bolest Nad Smrtí Dobrotivého Otce: Kázání při exequiích za kard. Wolfganga ze Schrattenbachu 27. srpna 1738 v Kroměříži.* Valašské Meziříčí.

Sekundární literatura:

BARTKOVÁ, Hana. 2009. *Antonín Josef Dreser (1694–1749) – významný moravský barokní kněz a kazatel.* Střední Morava 15/2009, s. 92 – 102.

BARTOŠ, František. 1886. *Dialektologie moravská. 1. díl, Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské.* Brno: Matice Moravská

BARTOŠ, František. 1895. *Dialektologie moravská. 2. díl, Nářečí hanácké a české.* Brno: Matice Moravská

DAŇHELKA, Jiří. 1985. *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. In: *Husitský Tábor*, Tábor: Husitské muzeum v Táboře, 8, s. 285–301.

FOLTÝN, Dušan. 2005. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.

HÁDEK, Karel. 1970. *Ke kvantitě samohlásek v češtině 17. století*. In: *Listy filologické* 93, s. 44–53.

HAVEL, Rudolf, ed. a kol. 2006. *Editor a text: úvod do praktické textologie*. Vyd. 2. Praha: Paseka.

MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. 2010. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum.

NOVOTNÝ, Adolf. 1956. *Biblický slovník*. 2., zcela přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Kalich.

KALISTA, Zdeněk, ed. 1941. *České baroko: Studie, texty, poznámky*. V Praze: Evropský literární klub. 351 - [V] s. Národní klenotnice; sv 17a. Výroční tisk[y]

KOPECKÝ, Milan. 1968. *K české barokní homiletice*. Brno, s. 61–74.

ODEHNAL, František. 2008. *Poutní místa Moravy a Slezska*. 3. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství.

OHLER, Norbert. 2002. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad.

PODLAHA, Antonín, TUMPACH, Josef, KOTRBA, Václav. 1932. *Český slovník bohovědný*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba. Sv. 5.

ROČKOVÁ, Markéta. 2017. *Starobylá zdrávohojitedlná studánka Vojtěcha Václava Čapka*. Olomouc. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra bohemistiky.

ROŽNOVSKÁ, Kateřina. 2021. *Pohřební kázání Jiřího Dikasta*. Olomouc. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra bohemistiky.

RYGALOVÁ, Jana. 2012. *Hlavní oltářní obraz kostela Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou*. Olomouc. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra dějin umění.

SLÁDEK, Miloš, ed. 2005. *Svět je podvodný verbiř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*. Praha: Argo.

SMYČKOVÁ, Kateřina. 2017. *Ediční úprava českých rukopisných textů ze 17. a 18. století*. In: *Listy filologické* 140, s. 485–497.

SVATOŠ, Martin. 1999. *Současná praxe pro vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*. In: *Listy filologické* 122, s. 222–231.

STEINER, Martin. 1999. *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. In: *Listy filologické*, Praha: Ústav pro klasická studia AV ČR, 122, s. 232–240.

ŠIGUT, František. 1944a. *Ediční poznámka*. In: *Bolestná žalost a žalostná bolest nad smrtí dobrotivého otce*. Valašské Meziříčí. s. 33-39.

ŠIGUT, František. 1944b. *Poutě k Panně Marii Dubské*. Valašské Meziříčí: Tiskem a nákladem Valšské tiskárny.

VAŠICA, Josef, ed. 1995. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. 2. vyd. Praha: Atlantis.

VAŠKŮ, Jan. 2022. *Tematizace mariánského kultu v nábožensky vzdělávací tvorbě a kázáních v barokní době na Moravě*. Brno. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Masarykovy, Ústav české literatury.

VINTR, Josef. 1998. *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*. In: *Listy filologické*, Praha: Ústav pro klasická studia AV ČR, 121, s. 341–346.

ZUBER, Rudolf. 1987. *Osudy moravské církve v 18. století*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství.

ZUBER, Rudolf. 2003. *Osudy moravské církve v 18. století (II)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Ottův slovník naučný: 7. díl. Dánsko–Dřevce: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 1893. Praha: J. Otto.

Ottův slovník naučný. 10. díl. Gens-Hedwigia: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 1997. Praha: Paseka.

Internetové zdroje:

Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. Verze dat 1.1.22 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

Příruční slovník jazyka českého a databáze lexikálního archivu [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostupné z: <http://psjc.ujc.cas.cz/>.

SOLEMAIN POUR HASHEMI, Michaela. Ještě k motivické exkluzivitě v barokní literatuře, z části i nadnárodně. Brno [cit. 2023-04-19] Dostupné z: <https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretil/34.pdf>

HORSKÝ, Jan. 2007. Miloš Sládek (ed.), Svět je podvodný verbíř aneb výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století. *Dějiny – Teorie – Kritika*. [online] 1/2007. Praha: Fakulta humanitních studií UK [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.dejinyteoriekritika.cz/Modules/ViewDocument.aspx?Did=169>

Moravské tiskárny. *František Antonín Hirnle* [online]. [cit. 2023-04-02] Dostupné z: <https://typografie.mapy.mzk.cz/tiskari/21>

New Christian Bible Study. *Vulgata Clementina*. [cit. 2023-04-05] Dostupné z: <https://newchristianbiblestudy.org/cs/bible/latin-vulgata-clementina/>

New Christian Bible Study. *Bible Kralická* [cit. 2023-04-05] Dostupné z: <https://newchristianbiblestudy.org/cs/bible/czech-bkr/>

Seznam obrazových příloh

*Obr. 1. Titulní list kázání – Obrázek poskytujeme z díla *Dub za krále stromův vyvolený**